

Vilniaus universitetas
Filologijos fakultetas
Vertimo studijų katedra

Robertas Tubis

Lietuvos miestų viešojo transporto informacinių tekstų vertimas į anglų kalbą

Magistro darbas

Darbo vadovas

prof. dr. Nijolė Maskaliūnienė

Vilnius, 2024

Vilnius University
Faculty of Philology
Department of Translation and Interpretation Studies

Robertas Tubis

English Translation of Lithuanian City Public Transport Informational Texts

Master Thesis

Thesis advisor:

Prof. Dr. Nijolė Maskaliūnienė

Vilnius, 2024

ANOTACIJA

Viešojo transporto paslaugų tekstai aptinkami pačiose transporto priemonėse, informaciniuose bukletuose, kitose miesto vietose bei vis dažniau mobiliosiose programėlėse. Dauguma šių tekstų yra išversti į anglų kalbą. Šių tekstų paskirtis – informuoti keleivius ir veikti jų elgesį. Tyrime analizuojama, kaip viešojo transporto keleiviams skirti tekstai apie transporto rūšis, važiavimo taisykles, bilietų rūšis ir kitokia informacija pateikiama anglų kalba penkiuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose, kaip sėkmingai vertime perteikiamos kalbos funkcijos. Nustatyta, kurios sąvokos verčiamos nuosekliai ir kurių vertimas turi daug variantų. Palyginus vertimus su gimtakalbių parašytais tekstais, matyti, kad vertėjai galėtų sėkmingai naudotis lygiagrečiaisiais tekstais perteikdami tiek konatyvinę, tiek referentinę informacinio teksto funkciją. Vis dėlto lygiagretieji tekstai kelia ir problemų, nes dėl anglų kalbos regioninio variantiškumo, neaišku, kuriam variantui teikti pirmenybę, kai tekstų adresatas toks įvairus.

raktiniai žodžiai: viešasis transportas, vertimas, lygiagretieji tekstai, skopos teorija, referentinė funkcija, konatyvinė funkcija

keywords: public transport, translation, parallel texts, skopos theory, referential function, conative function

TURINYS

1. Įvadas	5
2. Teorinė dalis	7
2.1. Vertimai raštu turistams ir jų tyrimai	8
2.2. Vertimo paskirtis	9
2.3. Teksto funkcijos	10
2.4. Dalykinės kalbos specifika	11
2.5. Šnekos aktai	12
2.6. Teorinės dalies apibendrinimas	13
3. Metodologija	14
4. Empirinė dalis	15
4.1. Vilnius	15
4.1.1. Informacijos atnaujinimas ir klaidų taisymas	16
4.1.2. Referentinė funkcija ir jos kalbinė raiška	17
4.1.3. Skyrybos ženklai	25
4.2. Kaunas	26
4.2.1. Referentinė funkcija ir jos kalbinė raiška	26
4.3. Klaipėda	29
4.3.1. Referentinė funkcija ir jos kalbinė raiška	29
4.4. Šiauliai	31
4.4.1. Referentinė funkcija ir jos kalbinė raiška	31
4.5. Panevėžys	33
4.5.1. Referentinė funkcija ir jos kalbinė raiška	34
4.5.2. Skyrybos ženklai	36
4.6. Konatyvinė funkcija ir jos kalbinė raiška	36
4.7. Lygiagretieji tekstai anglakalbėse valstybėse	41
5. Diskusija	42
6. Išvados	45
SANTRAUKA	47
SUMMARY	48
Literatūros sąrašas	49

1. Įvadas

Viešose erdvėse sutinkami tekstai bendrai vadinami kalbiniu kraštovaizdžiu (angl. linguistic landscape) ir yra aktualus tyrimo objektas daugiakalbėse visuomenėse, tačiau pasaulis darosi globalesnis ir daugiakalbystė nebėra tik istoriškai tam tikruose regionuose susiklostęs reiškinys. Augant turizmo sektoriui bei migracijai, miestas tampa atvira erdve, kur susirenka skirtingas kalbas vartojantys skirtingų kultūrų atstovai ir iškyla būtinybė užtikrinti sklandžią visų miesto gyvenime dalyvaujančių subjektų komunikaciją (Diadori 2013). Todėl šiuolaikinis miestas yra erdvė nuolatinei vertimo veiklai (Cronin and Simon, 2014). Pavyzdžiui, pasaulinei rinkai ir žmonių judumui atsiveriančioje Kinijoje sparčiai daugėjo dvikalbių ženklų viešose vietose (Diadori, *ibid.*). Ne išimtis ir vis dažniau tarptautinio dėmesio sulaukiantys Lietuvos miestai. Nors J. Butkevičius (2002, 61) dar teigia, kad viešojo transporto keleivių iš kitų miestų dalis yra menka, per dvidešimt metų pasaulis globalizavosi, Lietuva įstojo į ES, tapo Šengeno erdvės nare. 2023 m. Vilnius šventė 700-ąją gimtadienį ir pristatė metų trukmės programą „Vilnius – 700 metų jaunas“, Kaunas 2022 m. buvo Europos kultūros sostinė. Palyginimui dėmesio vertas ir likusių Lietuvos didmiesčių kalbinis kraštovaizdis, vertinamas viešojo transporto paslaugų tekstų atžvilgiu.

Internete apie miesto ir tarp miestinį susiekimą talpinami tekstai – originalai lietuvių kalba ir jų vertimai į anglų kalbą – šiame tyrime laikytini šalies ar miesto kalbiniu kraštovaizdžiu, nes tai yra skirtingos kilmės asmenims pasiekiamą viešą (nors ir virtuali) erdvę, kurios autoriai taip pat struktūruoja kalbinį turinio pateikimą. Be to, internete talpinami tekstai svarbūs dėl praktinio santykio su skaitytojais, nes asmenims, ketinantiems naudotis viešuoju transportu svetimose šalyje būtų patogiau iš anksto sužinoti informaciją apie viešojo transporto sistemą šalyje bei konkrečiuose miestuose.

Tyrimo naujumas ir aktualumas: vertimo tyrimai daugiausia telkiasi ties grožine literatūra ir joje pasireiškiančiomis meninėmis priemonėmis ir analizuoja vertėjo sprendimus turint meninę laisvę. Dažni ir Europos Sąjungos teisės ar kitų dokumentų vertimo tyrimai. O tarp jų tarpsta kone visai netirti, Lietuvos viešojoje erdvėje aptinkami lietuvių kalbos tekstų vertimai, kurie neturi įpareigojančios teisinės galios ir kuriems nekeliama meninė pretenzija, nes žmonės jų nevalo kaip pramogos, todėl vertimo moksle jie tarsi neturi pragmatinės naudos. Išplaukia, kad tokiems tekstams nekeliama vertinimo kriterijai, nėra apibrėžtų vertimo kokybės gairių. Todėl šiame tyrime keliamas tikslas – aprašyti, kaip sėkmingai vertime perteikiamos Lietuvos didmiesčiuose aptinkamų apie viešojo transporto paslaugas informuojančių tekstų kalbos funkcijos.

Tyrimo objektas: Lietuvos miestuose keleivius informuojantys tekstai apie viešojo transporto paslaugas lietuvių ir anglų kalba.

Tyrimo tikslas: įvertinti, kaip vertime į anglų kalbą perteikiamos kalbos funkcijos.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) Aptarti su turizmo tekstų vertimu susijusius tyrimus;
- 2) Nustatyti konatyvinės ir referentinės kalbos funkcijų raiškos pokyčius tiriamų tekstų vertime į anglų kalbą;
- 3) Palyginti, kaip skiriasi vertimo į anglų kalbą raiška ir gimtakalbių parašytų tekstų raiška;
- 4) Palyginti informacinių viešojo transporto srities tekstų penkiuose Lietuvos miestuose vertimus į anglų kalbą.

Tyrimo metodas: analizuojant originalo ir vertimo tekstų poras taikomas kokybinis metodas, stebimi vertime įvykę pokyčiai.

2. Teorinė dalis

Šiame tyrime analizuojami tekstai nėra dažnai moksliniuose darbuose aptinkamas tyrimo objektas. Kalbant R. Jakobsono (2004, 5–49) kalbos funkcijų terminais, jų pagrindinė funkcija nėra poetinė, o verčiau referentinė arba konatyvinė. Svarbu paminėti, kad dėl tyrimo objekto, kuris yra įvairūs (tačiau netolygiai pasiskirstę) tekstai, susiję su viešojo transporto paslaugomis Lietuvoje, ne visi tekstai yra informaciniai. Komunikacija apie viešojo transporto paslaugas yra įvairi ir apima tekstus nuo būtinųjų pranešimų apie paslaugų teikimo taisykles iki draudžiamųjų ar liepiamųjų ženklų ir skatinimo naudotis viešuoju transportu, kurį galima traktuoti kaip reklamą. Panašios specifikos tyrimą yra atlikusios L. Kaminskienė ir D. Mankauskienė (2013, 12–25), kurios tyrė lietuvių ir anglų kalba parašytus lygiagrečiuosius, viešose vietose aptinkamus draudžiamuosius ir įspėjamuosius tekstus ir aprašė dviejų kalbų vartosenos skirtumus. Tyrimo išvadose teigiama, kad tokiuose tekstuose anglų kalba daug dažniau vartojama bendratis, vietomis su žodžiu *please*, o lietuvių kalboje dažnesni dalyviai, prieveiksmiai kaip *draudžiama*, *atsargiai*. Tačiau adresato elgesį tiek lietuvių, tiek anglų kalba galima bandyti veikti prašymo žymekliais *please* ir asmenuojamomis veiksmožodžio *prašyti* formomis bei jaustuku *prašom* (Hilbig 2010), todėl lygintini ir šie du konatyvinės funkcijos raiškos būdai.

Kaminskienė ir Mankauskienė (*ibid.*, 12) savo tyrimo įžangoje mini Jean-Paul Vinay ir Jean Darbelnet kaip lygiagrečiųjų tekstų tyrimo pradininkus dar XX a. 6-ame dešimtmetyje, o jų tyrimų išėigos tašką aprašo L. Černiuvienė (2013). Ji rašo, kad mokslininkus sutrikdė kelio ženklai frankofoninėje Kanados dalyje „su akivaizdzia anglų kalbos interferencija“ (Černiuvienė 2013, 83). Artima ir šiame darbe aprašomo mokslinio tyrimo išėiga, nes vietomis viešojo transporto priemonėse pateikiama informacija anglų kalba yra su lietuvių kalbos interferencija. Todėl pravartu aprašyti J.-P. Vinay ir J. Darbelnet (2013) pateiktus vertimo būdus: tiesioginį ir netiesioginį (cituojama iš Černiuvienė 2017). Tiesioginis vertimas išskaidomas į vertimą skoliniu, kalke ir pažodinį vertimą. Vertimas skoliniu – tai toks būdas, kai nauja sąvoka yra perimama iš originalo kalbos ir perkeliama į vertimo kalbą (pvz., *tekila*, *tortilija*). Kalkė yra pažodžiui išverstas žodžių junginys (pvz., *professional scepticism* – *profesinis skepticizmas*). O pažodinis vertimas yra greičiau ne vertimo būdas, o priemonė pažodžiui perrašyti kalbinius vienetus.

Vis dėlto J.-P. Vinay ir J. Darbelnet aprašyti kelio ženklų vertimai buvo vertimai į oficialią valstybinę kalbą (prancūzakalbėje Kanados dalyje), o šio tyrimo turinys yra iš lietuvių į anglų kalbą atlikti vertimai, skirti informuoti nebūtinai tik gimtakalbius anglų kalbos vartotojus, todėl tyrime aktualus ir adresato – dažniausiai turistų – bei adresanto jam turimų lūkesčių klausimas.

2.1. Vertimai raštu turistams ir jų tyrimai

Turistams skirti pranešimai ir jų vertimai į kitas kalbas yra pajėgūs paveikti skaitytojo elgesį reikiamu būdu (Chesterman 1997, 129–130). Tyrėjas aprašo asmeninę patirtį, kaip tekstas viešbučio numeryje apie rankšluosčių naudojimą įprastai pasiekia pagrindinį savo tikslą – priversti skaitytoją elgtis prašomu būdu. Tačiau jis pastebi, kad gimtakalbiams anglų kalbos vartotojui reakciją į vertimą papildo šalutinės mintys apie neįprastą sintaksę ir žodžių junglumą. A. Neubert ir G. M. Shreve (1992), tirdami turistinių lankstinukų vertimus iš vokiečių į anglų kalbą tekstų poros kohezijos atžvilgiu, nustato, kad vertimo teksto kohezija nėra lygiavertė originalo teksto kohezijai, tačiau vėliau teigia, kad prastesnė kohezija yra priimtina tekste, skirtame turistams, nors ji nebūtų pateisinama grožiniame tekste. Šių dviejų tyrimų įžvalgos tarsi supriešina lūkesčius turistiniam vertimo tekstui, kur pirmuoju atveju nuogaustaujama dėl aiškių negimtakalbių vertėjų įveltų teksto nesklaidumų, o antruoju turistiniai tekstai yra atleidžiami nuo griežčiausių sklaidos reikalavimų. Tai galima paaiškinti tuo, kad adresatas dažnai yra anglų kalbos tik kaip antros ar trečios užsienio kalbos vartotojas ir tokių dalykų kaip suprastėjusi kohezija, neįprastas junglumas ir kt. gali nepastebėti, t. y. skaitydamas vertimą, jis neturi tyrėjo minimų šalutinių minčių. Paprastesnės, net pažodžiui išverstos, semantiškai skaidrios vertimo anglų kalbos vartojimas skaitytojui gali būti suprantamesnis, o tokia pati raiška turėtų būti suprantama ir gimtakalbiams ar dalykinę viešojo transporto srities leksiką išmanančiam turistui. Todėl nors pagal vertimo kalbai būdingą raišką ir jos aplinkoje vartojamus terminus parengtas vertimas atrodo atliktas profesionaliai ir kokybiškai, konkrečiais atvejais jis gali būti per sunkus suprasti mažiau su vertimo kalbos kultūra susipažinusiems adresatui.

Dažniausiai tekstai turistams yra suprantami kaip reklaminiai tekstai, reklamuojantys pačią lokaciją arba joje siūlomas veiklas. G. Dann (1993) teigia, kad brošiūrų tikslas yra „vienu metu įkalbėti, suvilioti, informuoti, siūlyti ir parduoti“ (cituojama iš Sumberg 2004, 330). C. Sumberg (*ibid.*, 330) toliau teigia, kad turistinės brošiūros gali pasirodyti kaip ypatingų intelektinių pastangų nereikalaujantys tekstai – teisinių, mokslinių, medicininių tekstų priešingybė. Tam antrina ir P. Pierini (2007, 99), teigianti, kad turistinis diskursas ir jo vertimo sudėtingumas vertimo užsakovų ir pačių vertėjų yra nuvertinamas dėl iš pažiūros paprastos, kasdien vartojamos nespacializuotos kalbos. Tačiau anot tyrėjos, turizmo diskursas yra dalykinė sritis, pasižyminti savomis ypatybėmis. Ji vertėjams siūlo naudotis vertimo kalbos dalykiniais tekstynais ir išgauti „natūraliai skambantį“ vertimo tekstą. Savo tyrime Sumberg (*ibid.*; 335–336) ir pasitelkia anglų kalbos turistinių brošiūrų tekstyną siekdama nustatyti tokios kalbos charakteristikas ir palyginti jas su prancūziškų brošiūrų vertimais į anglų kalbą. Tyrimu nustatyta, kad vertėjai iš prancūzų į anglų kalbą laikosi originalo teksto raiškos, o kalbinti vertimo specialistai teigia,

kad visame pasaulyje turizmo srities tekstams keliami standartai yra apgailėtini, o ir patys vertėjai nėra rinkodaros tekstų specialistai.

Sumberg (*ibid.*, 340) taip pat pastebi, kad brošiūros vertime į anglų kalbą pateikta vieno šveicarų poeto kūrybos ištrauka, kurią tyrėja siūlo šalinti grįsdama šį sprendimą tuo, kad anglakalbiam skaitytojams šis poetas nėra žinomas. Taip tyrėja pasisako už turistui neaktualios informacijos šalinimą. Galime kelti kitą klausimą, kodėl priimami sprendimai versti tai, kas yra arba atrodo neaktualu potencialiam skaitytojui. Lygiai taip pat ir Lietuvos miestų viešojo transporto paslaugų svetainėse pateikiama ir istorinė, vargu ar turistui aktuali informacija.

Aprašyti tyrimai ir siūlymai pateisina tyrėjų pirmiau aprašytą tyrimo metodologiją, kai vertimas į anglų kalbą lyginamas su panašiais tekštais, parašytais anglų kalba kaip originalo kalba. Esama ir tyrimų, tiriančių ne tik vertimo teksto paveikimo išlaikymą, bet ir terminų vertimo būdus (Skibitska 2015).

Remiantis O. Skibitskos (2015) turizmo tekstų terminų vertimo tyrimu, tokių tekstų apibrėžtis apima bet kokią spausdintą ar internete patalpintą turistams skirtą medžiagą, skirtą aprašyti, informuoti ar kitaip skatinti naudotis aprašomomis paslaugomis. Šiame 2015 m. tyrime buvo tirti turistinių tekstų terminai ir jų vertimo būdai.

Terminai buvo išskirstyti į kelias kategorijas pagal vartojimo sritis: turizmo rūšis, pramonės darbuotojus, apgyvendinimo paslaugas, maitinimo paslaugas, susisiekimą, ekskursijų rūšis ir santrumpas. Be abejo, kai kurie terminai persidengia skirtingose kategorijose, o analizuojant terminų vertimą vertinti šie vertimo būdai: perraša, kalkė, perkėlimas, aprašomasis vertimas, funkcinis ekvivalentas, termino išvertimas bendrine leksika, praleidimas, bendrinės leksikos išvertimas terminu. Tyrime tekstai išskirti į aprašomuosius, informacinius ir specialistų tarpusavio komunikaciją. Teikiamos paslaugos ir jų naudojimo tvarka bei sąlygos priskirtos informaciniams tekstams. Nustatyta, kad terminai juose verčiami daugiausia funkcinio ekvivalentu arba perraša. Nors tirta kalbų pora ir yra anglų – ukrainiečių / rusų, iš aprašytojo tyrimo galima bandyti įžvelgti viešojo transporto keleiviams skirtų tekstų terminų vertimo tendencijas ir patikrinti, ar tokie rezultatai atsikartoja tokiuose tyrimuose su kitomis kalbų poromis.

2.2. Vertimo paskirtis

Pasak C. Nord (2018, 24), funkcinis požiūris į vertimą skiriasi nuo ankstesnių požiūrių, vertinusių originalo ir vertimo teksto ekvivalentiškumą. Remiantis šiuo požiūriu, originalo tekstas yra informacijos šaltinis, iš kurio reikia išrinkti aktualius informacinius vienetus ir pagal funkciją priderintu būdu juos perteikti vertimo gavėjui. Toliau ji aprašo H. Vermeerio *Skopos* teoriją (*skopos* graikų kalba reiškia

tikslą), kuri teigia, jog tekstą reikia versti taip, kad jis funkcionuotų taip, kaip to nori jo adresatai (Vermeer 1989, cituojama iš Nord 2018, 28). Šis požiūris nesivadovauja binarinėmis laisvo ar pažodinio vertimo opozicijomis ir neteikia kuriai nors iš jų pirmenybės. Pagal *skopos* teoriją, pats vertėjas, atsižvelgdamas į vertimo tikslą, nusprendžia, kokius vertimo būdus naudoti. Nord taip pat teigia, kad geras vertimas nebūtinai turi tenkinti vertimo kultūros lūkesčius, nes verčiama nebūtinai visiems vertimo kultūros atstovams, o užsakovui ir pagal jo iškeltą tikslą (Nord 2018, 28).

Viešojo transporto srities tekstai Lietuvoje daugiausia verčiami į anglų kalbą, tačiau keliautojai iš anglakalbių valstybių nėra pagrindiniai vertimo adresatai. Todėl galima kelti klausimą, kokie yra viešojo transporto paslaugų tekstų vertimo tikslai. Be pagrindinio tikslo informuoti nekalbančius valstybine kalba apie viešojo transporto paslaugų teikimo tvarką ir skatinti jomis naudotis, tikslas gali būti suteikti papildomos informacijos, kuri atvykėliams nėra tokia naudinga, bet perteikia vadinamąjį kultūros koloritą. Vertimuose gali pasireikšti ir neanglakalbėms kultūroms būdinga pažodinė raiška, vertimas kalke. Tokie vertimai pasiektų tikslą būti suprantamiems asmenims, kuriems anglų kalba nėra gimtoji kalba.

2.3. Teksto funkcijos

Nord (2018, 40), remdamasi Jakobsono kalbos funkcijomis, aptaria kiekvienos jų apraiškas vertime. Šiam darbui aktuali referentinė funkcija, kuri kelia problemų, kai originalo ir vertimo gavėjai neturi tokių pačių žinių apie abiejuose teksto variantuose aprašomus referentus, o atitinkamų žinių neturintis skaitytojas gali skirtingai interpretuoti jam pateikiamą referentą. Pavyzdžiui, tam tikrų valstybių gyventojams atskirti referentą *troleibusas* bus daug lengviau nei tų, kuriuose ši transporto priemonė neeksploatuojama. Sudėtingesnis atvejis – referentas *greitasis autobusas*, kuris be paaiškinimo (pvz., *routes marked with letter G*) ir neturint išankstinių žinių nėra aiškus ir kelia klausimą, kuo šis referentas skiriasi nuo negreitojo autobuso. Tą pačią kalbą komunikacijos situacijoje vartojantys asmenys turi skirtingas žinias ir skirtingai suvokia kontekstą. O sąveikaujant su vertimo tektais šis skirtumas pasireiškia dar stipriau (Reiss 1981, 121).

Toliau K. Reiss (*ibid.*) pateikia modelį, kaip žiūrėti į tekstą, norint išlaikyti jo komunikacinį turinį. Vertimo tekstui keliamų reikalavimų nustatymui praverčia ir Reiss (1981, 124) teksto tipologija, padedanti nustatyti originalo teksto funkciją. Pirmoji – teksto tipo sąvoka – grindžiama tekstų komunikacine forma. Išskiriamas informacinis tekstų tipas – komunikuojamas turinys. Ekspresyvinis tipas – komunikuojamas meniškai sukonstruotas turinys. Operatyvinis tipas – komunikuojamas turinys su intencija paveikti elgesį. Tekstų tipai realiame vartojime persipina, pvz., reklaminis tekstas dažnai yra

operatyvinio tipo tekstas su ekspresyvinio tipo elementais. Tikėtina, kad viešojo transporto paslaugas aprašantys tekstai dauguma bus informacinio tipo.

Kita sąvoka yra teksto rūšis (angl. text variety), pagal kurią tekstai išskirstomi pagal kalbinei bendruomenei būdingus sociokultūrinius komunikacinius modelius, ilgainiui įsitvirtinusių per ilgalaikį vartojimą (Reiss 1981, 126). Anot Reiss, tik vertėjui nustačius teksto rūšį ir žinant kalbinėje bendruomenėje susiklosčiusias atitinkamos rūšies konvencijas, įmanoma neperkelti originalo kalbos struktūrų į vertimo kalbą, pvz., verčiant mirties liudijimą arba įspėjamuosius ženklus. Šie siūlymai persidengia su lygiagrečiųjų tekstų naudojimu vertime. O viešasis transportas yra dalykinė sritis, kurios kalbai išmokti negimtakalbiui reikia įdėti papildomų pastangų, todėl lygiagretieji tekstai yra pravartus būdas susipažinti, kaip kitoje kalboje nurodomi šios dalykinės srities reiškiniai.

2.4. Dalykinės kalbos specifika

Pasak M. Gotti (2003), dalykinė kalba yra išskirtinė dėl skirtingai funkcionuojančio leksinio lygmens. Leksiniai vienetai dalykinėje kalboje gali turėti tik vieną reikšmę, t. y. nurodyti tik į vieną referentą ir taip išvengti polisemijos. Konkrečioje dalykinėje kalboje vartojami žodžiai taip pat turi tik denotacinę reikšmę ir neįgyja papildomų konotacijų, yra semantiškai skaidrūs. Dalykinės kalbos leksinis lygmuo yra plačiai tyrinėjama sritis, o vertėjų reikalaujama nuodugniai išmanyti konkrečią dalykinę sritį originalo ir vertimo kalbomis. Tačiau daugumos tyrimų objektas yra, pavyzdžiui, teisės ar verslo dalykinė kalba, kol turizmas, ar susiaurinus, viešasis transportas, pakartojant Pierini (2007) mintį, yra nuvertinamas dėl iš pažiūros vartojamos nesudėtingos, ir taip visiems suprantamos kalbos.

Dalykinė informacija yra dažnas informacinių tekstų turinys, kuriuose aprašomos konkrečios temos, objektai ir pan. ir vartojama specifinė, konkrečiai dalykinei sričiai būdinga leksika (Valdeón 2009). Tačiau svarbu ir tai, kad informacinių tekstų tikslinė auditorija yra plačioji visuomenė, todėl ta leksika neretai yra vertimo objektas, pvz., verčiant straipsnį moksliniame žurnale į nespecialistams suprantamą tekstą. R. Valdeón (*ibid.*) teigia, kad informacinių tekstų vertimai, priešingai literatūros vertimams, įprastai užsakomi ir atliekami toje pačioje kultūroje, kurioje jie ir yra parengti. Todėl dažnai tokie tekstai verčiami ne į gimtąją vertėjo kalbą. Egzistuoja didesnė gimtosios kalbos interferencijos rizika.

Valdeón (*ibid.*) pateikia dar vieną informacinių tekstų bruožą – jų hibridiškumą. Tai reiškia, kad tą pačią temą ar objektą aprašantys informaciniai tekstai būna parengti skirtingų autorių ir informacija gali atsikartoti, tačiau dažnu atveju ir nesutapti. Pavyzdžiui, skirtinguose miestuose aprašomos bilietų įsigijimo taisyklės ir važiavimo tvarka gali skirtis ir atitinkamai skirtis informacinis turinys, tačiau informacijai persidengiant, gali skirtis ir kalbinės ypatybės, tekste gali pasireikšti kultūrinė informacija.

Hibridiškumas taip pat pasireiškia per terpę, kurioje pristatomas tekstas. Informacija internete gali būti nuolatos atnaujinama, o spausdinta informacija atnaujinama rečiau, toks pateikimo būdas yra fiziškai ribotas.

Tas faktas, kad vertimai yra užsakomi pačių originalo teksto rengėjų, reiškia, kad tie patys rengėjai parenka, į kokias kalbas bus verčiamas informacinis tekstas. Valdeón (*ibid.*) pateikia pavyzdį iš Ispanijos, kur naujai paskirtas viešbučio vadovas informaciją turistams pateikė ir katalonų kalba. Tai susišaukia su pirmiau minėta Sumberg abejone dėl būtinybės versti nežinomo šveicarų poeto ištrauką, tačiau tai, kas verčiama ir kas ne, gali būti kalbinės tapatybės ar kalbos politikos diskurso laukas, vieta konstruoti savo tautinį įvaizdį (Valdeón, *ibid.*).

Kitas informacinio teksto bruožas anot Valdeón (*ibid.*) – tai jo informacijos laikiškumas. Tai ypač būdinga naujienoms, kurios po kelių valandų gali būti nebeaktualios ar neteisingos. Valdeón teigimu, turistams skirti lankstinukai pateikia informaciją, kuri tveria daug ilgiau palyginti su naujienomis. Svarbu paminėti tai, kad informaciją apie viešąjį transportą galima suskirstyti į pastoviai prieinamą mažai kintamų taisyklių aprašymą ir į reguliariai skelbiamas naujienas kaip laikini maršrutų pakeitimai. Pavyzdžiui, jeigu viešojo transporto paslaugų teikėjas ketina pateikti dažnai kintančios informacijos vertimus, vertinant iš vertimo vadybos perspektyvos, būtų naudinga turėti sutartį su vienu vertėju, kaupiti terminų bazę, vertimo atmintį. Jeigu paslaugų teikėjas renkasi versti tiek pagrindinę, tiek susisiekimo sistemos reformų metu kintančią informaciją, tarp vertimų praeina daug laiko ir įvairi informacija skirtinguose formatuose gali būti nesuderinta.

2.5. Šnekos aktai

Iš Jakobsono (2004) aprašytų kalbos funkcijų šiam darbui aktuali konatyvinė ir referentinė funkcijos. Pirmoji funkcija „žodžiais išreiškia galią priversti adresatą veikti arba sustabdyti adresatą nuo veiksmo“ (Kaminskienė ir Maskaliūnienė 2013, 63). Referentinė šnekos akto funkcija vykdoma tada, kai „orientuojamasi į kontekstą, informuojama apie tikrovę.“ (Macienė 2018). Pagrindiniai šiame tyrime tiriamų viešojo transporto paslaugų tekstų komunikaciniai tikslai yra informavimas apie tikrovę (referentinė funkcija) ir bandymas paveikti elgesį (konatyvinė funkcija). Pasak J. L. Austin (1962, cituojama iš Hilbig 2010), šnekos aktus sudaro lokucija – pasakymo ištara ar užrašymas, ilokucija – adresato išreiškiamas komunikacinis tikslas (pvz., prašymas, nurodymas, draudimas ir kt.), perlokucija – adresanto ištaros ar užrašymo poveikis adresato elgsenai, adresato reakcija į kalbą ar tekstą. Intencija paskatinti adresatą atitinkamai elgtis ypač pasireiškia direktyvuose: jo adresantas turi motyvą, kodėl nori paveikti kito asmens elgesį, ir rezultata, kurio tikisi iš to elgesio (Gudavičienė 2006, 60) – tai vadinama ilokuciniu tikslu. Pagrindinis viešojo transporto paslaugų organizatorių tikslas yra, kad žmonės jomis

naudotųsi, tačiau tai nėra privalu. Prievolės atsiranda jau sutikus naudotis viešojo transporto paslaugomis, pvz., pasirinkimas susimokėti už kelionę arba mokėti baudą, laikytis kitų važiavimo taisyklių.

Viešojo transporto kontekste adresantas yra šias paslaugas organizuojanti įmonė, o adresatas – jau esamas arba potencialus keleivis. Gudavičienės (2006, 61) teigimu, ilokuciniu aktu įgyvendinti adresanto intenciją įmanoma tik tuo atveju, jeigu vartojamos konvencionalios raiškos priemonės. O jas vertėjui pravartu susirasti vertimo kalbos šaltiniuose, lygiagrečiuosiuose tekstuose.

Kaip vieną kalbinės direktyvų raiškos priemonių Gudavičienė pateikia liepiamuosius sakinius, kuriais adresatas bandomas paveikti liepiamosios nuosakos veiksmoždziais. Liepiamoji nuosaka viešojo transporto informaciniuose tekstuose vartojama neilguose nurodymuose, dažnai konkrečioje situacijose keleiviui nurodant, kaip esamoje arba potencialioje situacijoje jam reikėtų elgtis, nurodant nuoseklią atliktinų veiksmų seką. Gudavičienė (2006) rėmėsi Jakobsono (1960) teiginiu, kad konatyvinės funkcijos „grynai gramatinė išraiška yra šauksmininko linksnis ir liepiamoji nuosaka.“

2.6. Teorinės dalies apibendrinimas

Teorinėje dalyje aprašyta įvairiose kultūrose, ne išimtis ir Lietuva, susidariusi atvykusiems turistams skirtų tekstų vertimo situacija. Tekstai nelaikomi grožiniais, jie neturi poetinės funkcijos. Jie taip pat nėra teisiniai, todėl už vertimo sprendimus negresia jokios pasekmės. Tokie tekstai tarsi neturi per ilgą laiką adresato iškeltų reikalavimų, todėl juos įprastai verčia negimtakalbis ir vertime dažna originalo kalbos interferencija. Tačiau viešojo transporto paslaugų tekstai, ne kaip įprasti turistiniai aprašomieji tekstai, yra dalykiški, juose vartojami terminai ir aprašomi reiškiniai, kurie nėra daugelio žmonių aktyviosios leksikos dalis. Tokioje situacijoje vertėjui siūlomos skirtingų tyrėjų aprašytos dvi vertimo priegios: pirma, naudoti originalo kalbos išteklius, tiksliau – lygiagrečiuosius tekstus ir išgauti vertimo kalbai „natūralią“ raišką. Antra, taikyti į adresatų kalbinę įvairovę atsižvelgiančią ir pagal vertėjo išsikeltą tikslą skambėti paprastai ir suprantamai pritaikomą *skopos* teoriją. Šios priegios susijusios ir su kalbos funkcijomis, nes taikoma prieiga lemia ir tai, ar referentinės funkcijos raiška vertime išlieka suprantama bei kokia veiksminga išlieka vertimo kalbos teksto konatyvinė funkcija. Empirinėje dalyje aprašoma, kuriuose miestuose kokia prieiga dažnesnė, kokie pastebimi dėsniumai, ir kaip priimti vertimo sprendimai lemia referentinės ir konatyvinės funkcijų funkcionavimą.

3. Metodologija

Empirinė medžiaga kiekybiškai sukaupta iš miesto viešojo transporto organizatorių oficialių tinklalapių, atsiskaitymo už važiavimą mobiliųjų programėlių, spausdintų lankstinukų ir fizinėse vietose (stotelėse, autobusuose) iškabintų informacinių lentų ar plakatų. Palyginama, kokie referentinės ar konatyvinės funkcijos kalbinės raiškos pokyčiai įvedami vertime, vertimo nuoseklumas palyginimas su kitais tuos pačius ekstralingvistinius reiškinius aprašančiais tekstais tame pačiame ir kituose miestuose. Remiantis lygiagrečiųjų tekstų samprata, vertimo į anglų kalbą raiška kokybiniu metodu lyginama su anglakalbėse valstybėse apie naudojamą miesto viešojo transporto sistema informuojančių tekstų raiška, o šiam tikslui pasirinktas geografiškai arčiausias Londono miestas. Kad lyginamojo metodo pritaikymas būtų įvairesnis, pateikiami lygiagrečiųjų tekstų pavyzdžiai iš Airijos, Australijos, kaip terminų paieškos įrankis siūloma ir keleivinio transporto mokslinė literatūra.

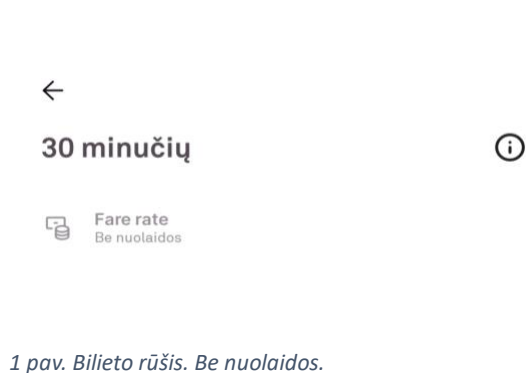
Pabaigoje keliama diskusija apie vertimo galimybes veikti adresato elgesį, pristatomos viešojo transporto informacinių tekstų Lietuvos miestuose į anglų kalbą (ne)vertimo bei komunikacijos lietuvių kalba tendencijos. Keliamas adresato klausimas ir iš jo išplaukiantis vertimo teorijos taikymo klausimas: pateikiami argumentai už lygiagrečiųjų tekstų naudojimą ir, kita vertus, vadovavimąsi *skopos* teorija.

4. Empirinė dalis

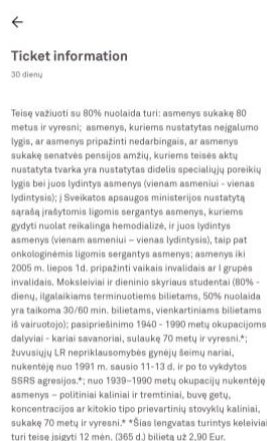
4.1. Vilnius

Lietuvos sostinė pasižymi plačiausiu viešojo transporto tinklu šalyje, ją aptarnauja oro uostas, geležinkelio ir autobusų stotis, miestas yra netoli valstybės sienos. 2023 m. miestui buvo svarbūs ne vienu aspektu: šiais metais miestas šventė 700-ąjį jubiliejų, o viešojo transporto sistemą papildė nauji privežamieji maršrutai ir buvo įdiegta nauja e. bilieta sistema. Vilnius išsiskiria jame važiuojančiais greitųjų autobusų maršrutais, skiriasi ir bilietų tipai bei informacijos apie pačias paslaugas prieinamumas užsienio kalbomis.

Oficialūs šaltiniai (tiesiogiai su viešuoju transportu susijusias paslaugas teikiančios įmonės) daugumą svarbios informacijos pateikia bent viena užsienio kalba. Vilniuje 2024 m. bilietus galima įsigyti iš vairuotojo, pildant kortelę bilietais arba dvejose mobiliosiose programėlėse. Stambus informacinis lipdukas prie vairuotojo kabinos lietuvių ir anglų kalbomis pateikia informaciją apie kainas ir lengvatas, transporto priemonėse įrengti komposteriai turi sąsają tiek lietuvių, tiek anglų kalbomis. Viena programėlių – „m.Ticket“, turi sąsają tik lietuvių kalba, o kitos programėlės – „Trafi“ – sąsaja yra neišbaigta, pvz., paspaudus ant mygtuko anglų kalba, vartotojas nukreipiamas į langą lietuvių kalba (1 pav.) arba informacija pateikiama viena kalba, o jos paaishkinimas poraštėje – kita (2 pav.). Tačiau programėlėje „Trafi“ vartotojams prieinama vėliau aptariama išsami dažniausiai užduodamų klausimų (DUK) skiltis anglų kalba. Savivaldybės įstaigos „Susisiekimo paslaugų“ svetainėje www.judu.lt (JUDU) informacija prieinama lietuvių ir anglų kalbomis, o tvarkaraščių, eismo stebėjimo realiuoju laiku ir maršruto planavimo svetainėje www.stops.lt lankytojams galima rinktis iš dviženklį skaičiaus kalbų net ir mažesniuose miestuose, tokiuose, kaip Druskininkai.

1 pav. Bilieto rūšis. Be nuolaidos.

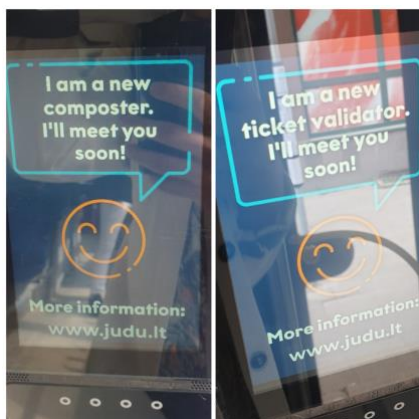
2 pav. Įsigijus bilietą su lengvata, informacija apie asmenis, kuriems priklauso lengvata, pateikiama lietuvių kalba.

Tačiau minėtoji 2023 m. įdiegta e. bilieto sistema JUDU svetainėje užsienio kalba pristatyta kukliai, o plakatai transporto priemonėse pateikti tik lietuvių kalba. Svetainėje skelbiami naujienų straipsniai į kitas kalbas neverčiami, o joje verčiau pateikiama bendrinė su kelionėmis susijusi informacija. Toks pat nevertimo atvejis pastebimas ir www.stops.lt dienomis, kai įvedami laikini tvarkaraščiai ir pasirinkus sąsają anglų kalba, prie maršruto lieka priedas (*laikiniai [data]*).

4.1.1. Informacijos atnaujinimas ir klaidų taisymas

Nors apie pokyčius nepranešama, į juos atsižvelgiama minėtuose bendrinės informacijos puslapiuose. Pvz., nuo 2024 m. JUDU/Vilniečio kortelės negalima papildyti pinigais, todėl šių kortelių naudojimo DUK skiltyje jau aprašomi tik terminuoti ir trumpalaikiai bilietai.

Diegiant naują e. bilieto sistemą, reikėjo versti komposterio rodinį. Iki šiol pastebėti du pakeitimai, liudijantys sistemą prižiūrinčių asmenų kalbinį atidumą. Pavyzdžiui, ankstyvojoje stadijoje *komposteris* buvo išverstas „netikro draugo“ principu daiktavardžiu *composter* – lietuvių kalboje tai yra skolinys iš prancūzų kalbos, tačiau atgalinis vertimas į anglų kalbą taip nebeveikia. Vėliau rodinys buvo ištaisytas į pažodžiui suprantamą *ticket validator* (3 pav.), tačiau ne visur. Terminą *composter* randame JUDU svetainėje naujai e. bilieto sistemai parengtame informaciniame puslapyje anglų kalba (4 pav.).

3 pav. Vertimo atnaujinimas

● Always carry a JUDU/Vilniečio (Vilnius resident) card with an activated/valid electronic ticket when traveling on public transport. If you use a ticket with a discount, you must also carry a document confirming your right to the discount. Tickets start to work when the JUDU/Vilnius Resident card is touched to the composter in the vehicle.

4 pav. Neatnaujintas vertimas

Pokyčių būta ir numatytame jau veikiančios sistemos rodinyje, kai veiksmožodis *prilieskite* buvo pakeistas iš *swipe* į *tap*. Interneto žodynas „Merriam-Webster“ tarp pirmojo žodžio reikšmių pateikia šią: *to slide (a card with a magnetic strip or bar code) through a slot in a reading device so that information contained in the strip or code can be processed (as in making a purchase)*. Pakeitimas aiškintinas tuo, kad aktyvinant bilietą, braukti kortelės skaitytuvo grioveliu nereikia, todėl tinkamesnis prilietimą / priglaudimą žymintis žodis. Nors anglakalbėje aplinkoje pats žodis, įvedus bekontakčius atsiskaitymus,

galėjo persikelti ir į prilietimą, negimtakalbiai anglų kalbos vartotojai tokiu kalbos faktu negali būti tikri. Toks pakeitimas naudingas mąstant apie dviejų komunikacijos akto dalyvių vartojamos užsienio kalbos supaprastinimą, kurį aprašo Joseph (2020), kai vartojama kalba supaprastinama, kad būtų suprantamesnė negimtakalbiams. Naujoje e. bilieto sistemoje prigludžiant naują kortelę gali pasirodyti pranešimas dėl jos nustatymo: *Braukite, kad nustatytumėte / Swipe to identify*. Teko matyti, kaip žmonės pasimeta, ką ir kur reikia braukti, o ši pora kelia klausimą, koks iš tiesų yra šios sistemos programinės dalies vertimo kryptiškumas. Jeigu vertimas būtų EN-LT, tai paliudytų vertėjų žodžio *swipe* semantinio poslinkio nežinojimą.

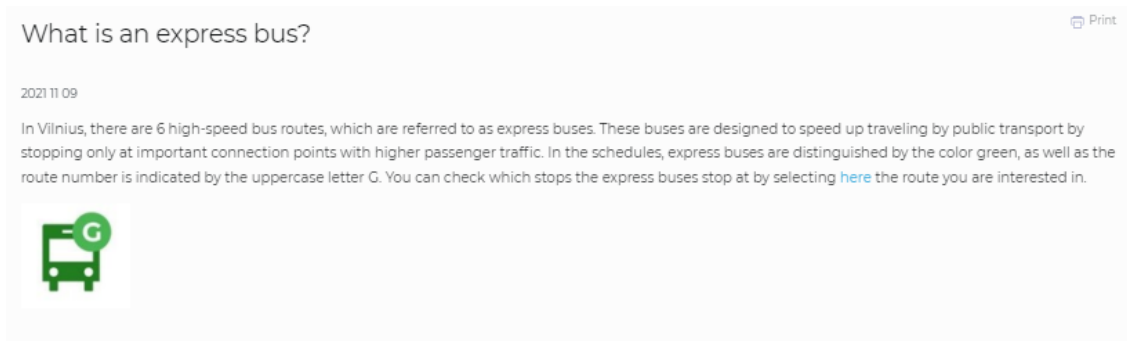
Fizinėje terpėje pateikiami Vilniaus viešojo transporto informaciniai tekstai yra vis atnaujinami. Mieste galima pasiimti ne anksčiau kaip 2021 m. spausdintą, atvykėliams iš oro uosto skirtą žemėlapi, kuriame pastebimi pakitimai nuo ankstesnių tokio pobūdžio leidinių. Atlikus renovaciją geležinkelio stotyje, svečius pasitinka išsami informacinė lenta. 2024 m. gegužę viešojo transporto stotelėse pradėtos keisti 2019 m. paskutinį kartą atnaujintos viso miesto viešojo transporto tinklo schemos, kuriose neapsieita ir be pokyčių vertime. Toliau aprašomi pokyčiai iliustruoja, kaip vėlesniuose tekstuose atlikti pakeitimai didina vartojamų sąvokų įvardijimų nuoseklumą.

4.1.2. Referentinė funkcija ir jos kalbinė raiška

Viešojo transporto paslaugų tekstams būdingos sąvokos klasifikuojamos pagal tokias sritis: transporto rūšys, bilietų rūšys, jų laikmenos ir lengvatos, veiksmai (persėdimas, bilietų žymėjimas). Visa tai lydi ir rišlūs informaciniai tekstai apie sistemų sutrikimus, pokyčius.

Transporto rūšių terminai sutampa ne visur. Iš kitų šalies miestų Vilnių išskirianti greitųjų maršrutų sistema skirtinguose šaltiniuose dar įvardijama skirtingai. Skaitmeninėje erdvėje vyrauja terminas *express bus*, o stotelėse ir transporto viduje atitinkamai randami *rapid transit route* ir *rapid bus*. Nuosekliai *express bus* terminą vartojančioje JUDU svetainės DUK skiltyje esama klausimo *What is an express bus?*, į kurį atsakoma, kad *there are 6 high-speed bus routes, which are referred to as express buses.*, ir toliau aiškinama, kuo jie skiriasi nuo negreitųjų maršrutų. Pastarieji trys terminai savo semantika pabrėžia greitį taip pat kaip ir terminas lietuvių kalba. Verčiant į anglų kalbą pažodžiui, nurodomos BRT (*bus rapid transit*) sistemos, kuriose autobusai važiuoja tik jiems skirtomis juostomis, o bilietus būtina įsigyti prieš įlipant, todėl šiuo atveju referentinė funkcija neveikia. Tarp miestiniame autobuso ir traukinių susisiekiame ekspresais įprastai vadinami būtent tokie reisai, kurie važiuoja iki galutinės stotelės niekur daugiau nestodami, todėl esminis greitųjų maršrutų skirtumas iš dalies išreiškiamas žodžiu *express*. Terminas *express bus* įsitvirtino, naujausiuose leidiniuose greitieji autobusai

jau nuosekliai vadinami *express buses*, tačiau atvykėliui sužinoti, kad jie skiriasi tik tuo, jog stoja ne visose stotelėse, galima tik JUDU tinklalapio DUK skiltyje (5 pav.). Joje aiškinama, kad greitieji autobusai stoja *only at important connection points with higher passenger traffic (originalas: tik svarbiuose persėdimo punktuose, kur yra didesnis keleivių srautas)*.

5 pav. Greitojo autobuso aprašymas.

Tokia informacija yra iš dalies klaidinga, nes tokioje vartosenoje svarbus persėdimo punktas ir stotelė virsta sinonimais. Realybėje, greitieji autobusai stoja „stotelėse, kur yra didesnis keleivių srautas“ ir jos nėra „itin apkrauti persėdimo mazgai“. Pati persėdimo punkto, jeigu jis suvokiamas kaip persėdimo mazgas (pvz., Žalioji tiltas), sąvoka yra hiponimas stotelės sąvokai, nes ne visos stotelės, kuriose stoja greitieji autobusai, bus svarbūs persėdimo punktai. Tokios stotelės kaip Žalioji tiltas tiriamuose tekstuose lietuvių kalba įvardijamos pagrindinėmis persėdimo vietomis, kurios gali būti aktualios ir turistams, o į anglų kalbą jos verčiamos *interchange stop*. Tokia termino struktūra konkretizuoja antrąjį dėmenį ir pasako, kad šios stotelės yra kitokios. Tai, kad joms įvardyti šiuo atveju nevertojamas terminas *connection point* taip pat paaiškina, kad greitieji autobusai stoja ir kitose, ne tik žemėlapyje *interchange stop* pažymėtose stotelėse. Terminas *Interchange* yra vartojamas ir Londone, bet jis nukreiptas į persėdimo veiksmą. Stotis, kur atliekama gausiausia persėdimų į kitas transporto rūšis, vadinama *Interchange hub*. Tad nors Vilniuje, panašu, bandyta pasinaudoti lygiagrečiaisiais tekstais terminams išversti, tai, kas anglakalbėje aplinkoje yra *Interchange hub*, Vilniuje yra *Interchange*. Vėlgi, dėl transporto kursavimo apimčių ir rūšių, tai nėra identiški reiškiniai, tačiau juos galima laikyti funkciniais ekvivalentais – Vilniuje pagrindinėmis persėdimo vietomis laikomos stotelės, kur dažnai kursuoja palyginti didelis skaičius greitųjų autobusų, autobusų ir troleibusų maršrutų. Vertimas *Interchange* prigijo, nes 2024 m. atnaujintoje ir stotelėse kabinamoje schemoje šis vertimas liko. Svarbus pokytis įvyko verčiant terminą *galutinė maršruto stotelė*. Anksčiau, šis terminas buvo verčiamas pažodžiui *End stops* (net ne *final stops*), o naujausias vertimas yra dalykinės viešojo transporto srities terminas, BNC tekstynas pateikia *tram terminus*, *railway terminus*, *bus terminus* kaip dažniausius šio žodžio junginius.

Bemaž aktualiausia informacija tiek vietiniams, tiek atvykėliams, siejasi su bilietais, už važiavimą be bilieto gresiančiomis baudomis. Diskurse lietuvių kalba veikslui nurodyti vartojami žodžiai kaip *aktyvinti*, *pažymėti*, įmanoma aptikti ir *patvirtinti*, o jau aktyvinti ir pažymėti bilietai įprastai yra *aktyvuoti*, *galiojantys*. Kadangi pirmasis veiksmožodis Europos kalbose yra atėjęs iš lotynų kalbos, jis dažniausiai ir verčiamas bendrašakniu atitikmeniu anglų kalboje *activate*. Verčiant ne iš klasikinių kalbų atėjusias šaknis, plačiausiai vartojamas *validate*, veikiausiai vertėjų konceptualizuojamas kaip bilieto *pavertimas galiojančiu*, net jei lietuvių kalboje veikslo veiksmožodis su šia šaknimi (pvz., įgalioti) būtų vartojamas kitame kontekste. Tačiau Vilnių iš kitų miestų viešojo transporto sistemų išskiria vienkartinį popierinių bilietų sistema, apie kurios trūkumus ir pranašumus plačiai diskutuojama internete. Įprasta sakyti, kad popieriniai bilietai yra *žymimi*. Kad popierinis bilietas *pavirstų galiojančiu*, vertime į anglų kalbą pasitelkiami veiksmožodžiai *to mark*, *to punch*, ir tas pats *to validate*. Pirmasis vartojamas į oro uostą atvykusiems keliautojams skirtose nurodymų lentose, kaip nusigauti iki miesto centro. Imperatyvo sakinį *Do not forget to punch your ticket* randame ant kai kurių vairuotojo kabinos lipniųjų infoplakatų apie vienkartinį bilietų įsigijimą (vertimas šiuose plakatuose varijuoja tarp *punch* ir *validate*, tarsi abu žodžiai būtų lygiaverčiai ir sukeičiami vietomis). *To punch* nurodo istorinę realiją – raudonos spalvos skylamušius komposterius, kurie popieriniame biliete išmušdavo konkrečiam skylamušiui būdingą skylučių seką. Iki elektroninių sistemų eros, bilietus įprastai būdavo pažymimi išmušant juose skylę, anglų kalba toks įtaisas vadintas *ticket punch*. Tačiau šiandien biliete mušti skylių nebereikia. Vienkartiniai bilietai žymimi pridėjus prie skaitytuvo greito atsakymo (QR) kodą, todėl *to punch*, keičiant spausdintas informacines priemones, turėtų nebelikti. Šis pavyzdys demonstruoja, kad vertėjams būtina prisitaikyti prie sparčiai kintančio pasaulio, o užsakovams nepamiršti, kad įvedant bet kokią naują, reikia atnaujinti ir informacinius tekstus, nes tokiais atvejais, kai pasenę terminai vartojami naujoms sąvokoms žymėti, tampa akivaizdu, kiek pasenusi yra konkretaus subjekto komunikacija.

Su bilietais siejasi ir jų laikmenos. Be minėtųjų mobiliųjų programėlių, važiavimo bilietą galima kaupti kortelėje arba įsigyti popierinį bilietą iš vairuotojo. Pastarieji neretai verčiami vartojant žodį *single*, dėlto iš jo skirtingus, reikšmę siaurinančius junginius: *single-use ticket*, *single-use paper ticket*. Pažymėjus jį komposteryje, pasirodo pavadinimas *pre-printed single ticket*. JUDU tinklalapyje galima rasti nesutampančių terminų ir tame pačiame bilietų tipų puslapyje. Vienas vertimų yra kalkiuojant visą junginį *vienkartinis bilietas iš vairuotojo* į *one-time ticket from the driver*. Pačios bilietų rūšys verčiamos nuosekliai. Trumpalaikiai bilietai verčiami *short-term tickets*, dienų bilietai verčiami į *day tickets*, o ilgalaikiai – *long-term tickets*, išsaugant lietuvių kalboje esantį antoniminį santykį.

Atvykėliams, ypač studentams, aktualios lengvatos. Lengvatos – greičiau kanceliarizmas, kuri šnekamojoje kalboje keičia 50 % ar 80 % nuolaida arba *pusė kainos*. Atitinkamai ir infoplakatuose transporto priemonėse kainos pristatomos kaip *discount ticket prices*, kai, kita vertus, oro uosto infoplakate (jį galima atsisiųsti ir iš interneto .pdf formatu) lengvatos nurodomos terminu *privileges*, kurias, ypač bilietų įsigijimo kontekste, galima suprasti nevienaprasmiškai. Dar įdomu, kad vairuotojo kabinos infoplakate vienoje pusėje vartojamas susiekimo sričiai būdingas terminas *fare* (Tekstyno „British National Corpus“ lemų *fare* ir *price* vartojimo lyginimą žr. 6 pav.), tačiau kitoje pusėje lieka tas pats platesnis *ticket price*. *Fare* pavartojamas ir infolentoje stotyje, eilutėse **Kainos nurodytos be lengvatų / The prices reflect full fare.*

modifiers of "fare/price"			
bus	70	0	...
taxi	27	0	...
return	35	0	...
train	24	0	...
air	64	0	...
concessionary	17	7	...
future	0	213	...
house	0	266	...
purchase	0	233	...
oil	0	312	...
market	0	406	...
share	0	628	...

6 pav. „fare“ su autobusu vartojamas dažniau.

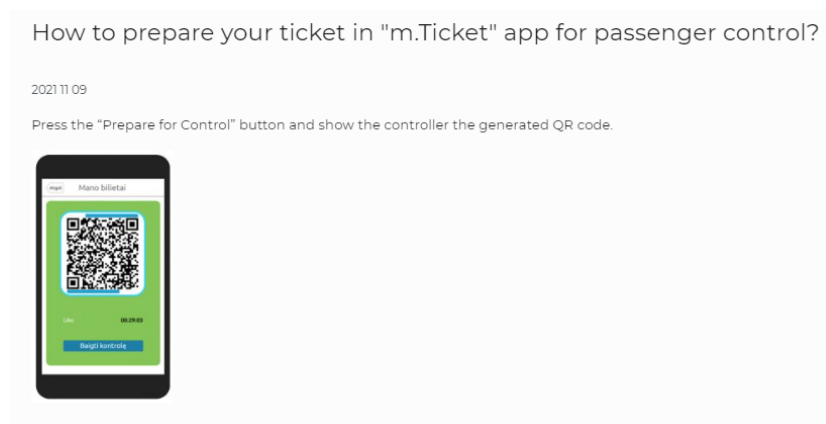
Kita laikmena yra kortelė, kurių 2024 m. veiksnios yra dvi: jau ilgą laiką naudojama Vilniečio kortelė ir nauja Vilniaus viešojo transporto sistemos prekinio ženklo JUDU kortelė. Svarbu, kad abi šios kortelės turi semantiškai skaidrius pavadinimus, nors pastarasis lietuviškai nekalbančiajam gali pasirodyti kaip akronimas. Naujoji JUDU kortelė, kaip ir dera pavadinimui, niekur oficialiai nėra pristatyta kaip *I MOVE*, kaip ir neturėtų būti (ir nėra) verčiami stotelių pavadinimai. Tačiau senesnė Vilniečio kortelė pristatoma įvairiai. Pvz., Vilniaus universiteto Filologijos fakultete kabančiame infoplakate Vilniečio kortelė, kaip pavadinimas, dedamas į kabutes. Infoplakate oro uoste kabutės nededamos, bet kortelės pavadinimas paliktas nekeistas. O JUDU svetainėje ši kortelė verčiama aiškinamuoju vertimu, kad tai yra *Vilnius Resident Card* (pateikiant originalų pavadinimą skliaustuose), kas kelia riziką su sistema nesusipažinusiems asmenims neteisingai suprasti, kad kortelei įgyti reikia, pvz., būti deklaravus gyvenamąją vietą. Po Vilniaus stoties pastato renovacijos iškilęs stendas parodo,

kaip vertimo procesas yra nuolatinis mokymosi procesas ir adresatams turistams pateikiamas *card* „*Vilniečio kortelė*“ (kabutės lietuviškos) vertimas, kur paliekamas ir originalus pavadinimas, ir pridėdama eksplikacija. Gan aktyviai Vilniaus viešojo transporto naujienas aprašantis Vilniaus naujienų dienoraštis „*Made in Vilnius*“ verčia taip pat painiai, tik kilmininką pavadinime verčia vietininku ir sukuria kortelę, neegzistuojančią net ir lietuviškame diskurse, taip sudarydamas sąlygas dar didesnei painiavai. Galima teigti, kad JUDU kortelės pristatymas ir palyginti trumpas, semantinę reikšmę maskuojantis pavadinimas atitinka šiuolaikinę tendenciją Lietuvoje prekės ženklus vadinti tiek lietuvių, tiek anglų kalbomis kalbančiai auditorijai prieinamais pavadinimais: tai įvyko ir įgyvendinant Lietuvos Geležinkelių naują prekinio ženklo strategiją – keleivių pervežimo padalinys tapo „*LTG LINK*“, o JUDU kortelės atveju išvengiama vertimo problemos, su kuria susidūrė *Vilniečio kortelė*.

Ankstesnėse pastraipose aprašyta informacija glaustai pateikiama ir pagrindinėje miesto mobilumo kaip paslaugos (MaaS) programėlėje „*Trafi*“, DUK skiltyje. Joje kalbiškai būdvardžiais ir neveikiamaisiais dalyviais išskiriamos šios e. bilietų būsenos: įsigytas bilietas gali būti neaktyvus (nepanaudotas), aktyvuotas ir galiojantis. Tikrovėje, *aktyvuoti* ir *galiojantys* bilietai reiškia tą patį. Galima teigti, kad vertime į anglų kalbą visiškam supratimui turėtų užtekti dviejų būdvardžių: *active* – pažymėtiems, o *inactive* – nepažymėtiems bilietams. Tačiau komunikacijoje vartojamas paties pažymėjimo aktas, vadinamas aktyvavimu, pvz., klausime *Kiek laiko galioja bilietas po jo aktyvavimo?* / *How long is the ticket valid once it's activated?* Kitame klausime pažymėjimo aktas nusakomas veiksmažodžiu *validate*: *Kokį bilietą reikia aktyvuoti, jeigu kelionė trunka ilgiau nei 30/60 min.?* / *Which ticket should I validate if the trip takes more than 30/60 minutes?* Klausime apie bilietų grąžinimą rašoma *bilietas yra aktyvuotas ir galiojantis*, o anglų kalboje šias prasmes jau apima pavienis *active*. Susidaro galimybė vartoti bendrašaknę originalo ir vertimo kalbų porą *aktyvūs / active*.

Toje pačioje DUK skiltyje yra klausimas *Kodėl mano aktyvūs arba nepanaudoti bilietai pradingo?* Pagaliau lietuvių kalba galiojantis bilietas įvardijamas šiuo tarptautiniu žodžiu, nors kitur pažymėjimo aktas vietomis jau būdavo vadinamas aktyvavimu. O šio klausimo formuluotėje anglų kalba supainiotos prasmės: *Why have my active and valid tickets disappeared?* Jau nustatyta, kad abu būdvardžiai nurodo jau pažymėtą bilietą, kurį turint galima tvarkingai važiuoti, todėl išverstame klausime pakartojami du sinonimai ir prarandamas visas bilietų porūšis. Be to, atsakyme į šį klausimą anglų kalba pats *active* jau pasakomas ta pačia reikšme vartojamu dalyviu *activated*. Atsakymo į klausimą *Kaip perkelti bilietus į kitą telefono numerį / SIM kortelę?* vertime išlaikomos tapačios šaknys: *aktyvūs / active*, *neaktyvūs (nepanaudoti) / inactive*. Pastarasis būdvardis anglų kalba dar paaiškinamas kaip *a ticket that has not been activated*, o lietuvių kalba liko nekeistas *neaktyvūs*.

Keliaujant viešuoju transportu svarbu būti susipažinus ir keleivių kontrolės vykdymo tvarka. JUDU svetainėje yra keleivių kontrolei dedikuotas puslapis, tačiau jis atrodo apleistas, paskutinė informacija datuojama 2018 m., o pats puslapis išverstas nevisas ir svarbiausia informacija, kaip susimokėti baudą už važiavimą be bilieta, puslapio anglų kalba versijoje surašyta lietuvių kalba. Atskirame puslapyje anglų kalba aiškinama, ką daryti kontrolės patikros metu turint bilietą programėlėje „m.Ticket“, tačiau mygtukas programėlėje nėra išverstas į anglų kalbą, o ką reikėtų spausti, aprašoma anglų kalba, todėl lietuviškai nekalbantiems keleiviams tenka kliautis intuicija ir spausti ryškiausių mygtukus, arba pamačius ekrane žodį *kontrolei* susieti, kad tai ortografiškai panašaus anglų kalbos žodžio *Control* atitikmuo (7 pav.).

7 pav. Bilieta paruošimo kontrolei vertimas.

Matyti, kad keleivių kontrolė išversta pažodžiui, terminu *passenger control*, kliaunantis, kad žodžiai *kontrolė* ir *control* konkrečiu atveju nėra „netikri draugai“. JUDU savo svetainėje šį vertimą vartoja nuosekliai, nors patys kontrolieriai vadinami *inspectors*. Štai oro uosto infoplakate vartojamas būtent pastarasis žodis ir keleivių kontrolė jau yra *ticket inspection* – semantinis krūvis perkeliamas nuo keleivių prie tikrinamų bilieta. Pakeisti atributinio kilmininko daiktavardis bei veiksmažodis su bilieta tikrinimo tvarka nesusipažinusiam keleiviui aiškiau pasako, kas bus vykdoma į transporto priemonę įlipus kontrolieriams.

Visgi informacija apie keleivių kontrolę yra atnaujinta, tačiau ji pateikiama po antrašte *Keleivių vežimo baudos / Fines*, o ne minėtame, išskirtinai kontrolei skirtame puslapyje, kurio versija anglų kalba yra net išsamesnė už versiją lietuvių kalba, tačiau ne iki galo išversta. Svarbu, kad atnaujintame puslapyje pristatomas 2022 m. vasarą įvestas kontrolės bilietas, kurį už 8 eurus galima įsigyti važiuojant be galiojančio bilieta. Tiek lietuvių, tiek anglų kalba nepasakoma, kad įsigytas bilietas galioja dvi valandas. Šis bilietas atitinkamai išverstas *passenger control ticket*.

Neturint ilgalaikio bilieto, aktualu žinoti informaciją dėl persėdimo. Persėdimas įvardijamas terminais *change, interchange, transfer*, persėdimo vietos kartą pavadintos *connection points*. Terminas *transfer* problematiškas, nes, nors jis ir Vilniuje vartojamas kelionės tęsimui kitoje transporto priemonėje už tą pačią kainą, kituose šaltiniuose jis reiškia pervežimą. Vilniuje kai kurie reisai yra skirti dviračių pervežimui, kurie maršrutų planavimo įrankyje pažymėti dviračio simboliu, o jo pervežimas verčiamas *transfer of bicycle*, taip sukuriant polisemijos atvejį Vilniaus viešojo transporto diskurse. Tiesa, į anglų kalbą išverstose „Keleivių ir bagažo vežimo taisyklėse“ dviračio pervežimas verčiamas *bicycle transportation*, o tame pačiame dokumente *transfer* reiškia būtent persėdimą. Trumpalaikiai bilietai suteikia 10 minučių persėdimų langą, kuris programėlės „Trafi“ DUK skiltyje lietuvių kalba įvardijamas *10 min. tolerancijos paklaida* ir *10 min. tolerancija persėdimui*. Terminas *tolerancija* randamas Lietuvos standartizacijos departamento terminų bazėje, jis vartojamas keliuose standartuose kaip techninis terminas. Todėl pati komunikacija lietuvių kalba jau yra ydinga. Vertime į anglų kalbą atliekamas aiškinamasis vertimas, *tolerancijos* dėmens nebelieka: *with additional 10 minutes for transfers*. Tačiau iškart kitame atsakyme vėl pasireiškia tiesioginis vertimas: *Visi 30/60 min. bilietai turi 10 min. tolerancijos paklaidą. All 30/60 minutes e.tickets have a 10 minutes tolerance period*. Vienoje dalyje sričiai nebūdingų terminų vartojimas buvo įvertintas kritiškai, o kitoje – įtvirtintas.

Apibendrinant, Vilniaus viešojo transporto sistemos terminai vartojami nenuosekliai. Išvertus, tekstas lieka neprižiūrimas, jame paliekamos korektūros klaidos (*mayor* (turi būti *major*) *cemeteries*, *Lituanian* vietoje *Lithuanian* ir kt.). JUDU svetainė vietomis „lokalizuota“ ne vietiniams, pvz., naršant anglų kalba nėra skilčių apie JUDU paslaugas verslo klientams. Apie naują, 2023 m. įdiegtą e. bilieto sistemą transporto priemonių viduje informacijos anglų kalba nėra, informaciniai ištekliai prieinami tik internete – naujai sistemai pristatyti parengti net informaciniai filmukai anglų kalba. Turbūt laikomasi nuomonės, kad atvykstantys į Vilnių visa reikiama informacija pasirūpina iš anksto internete, tačiau ir jų puslapyje nesilaikoma terminų nuoseklumo: vartojamas „netikras draugas“ *composter*, o filmuke – jau *ticket validator*, kokį keleivis ir pamatytų realiomis aplinkybėmis. Tie patys referentai nurodomi keliais skirtingais būdais, tekstuose esama sumaištis. Tai parodo gausybė vis kintančių Vilniečio kortelės vertimų, prieštaringas „Trafi“ DUK skilties originalo klaidų ištaisymas vienoje vietoje, bet netrukus pasirodantis jų atkartojimas kitoje. Bandytas standartizuoti raišką aptiktas į anglų kalbą verstose Keleivių ir bagažo vežimo taisyklėse. Atrodo, kad vertėjas bandė atskirti du veiksmažodžius *activate* ir *validate*, pirmąjį vartodamas e. bilietų žymėjimui, o pastarąjį – vienkartinį popierinių. Pastebima ir tikėtina tendencija, kad nelikus popierinių bilietų, e. bilietai bus tik *aktyvuojami*. Visgi naujausiai paskelbti tekstai liudija mėginimus dairytis į lygiagrečiuosius tekstus, vartoti anglakalbėse šalyse

vartojamus viešojo transporto srities atitikmenis, o ne versti pažodžiui. Ankstesni tokie vertimai paplinta skirtinguose komunikacijos šaltiniuose ir ilgainiui išsitvirtina, o juos papildo nauji, pažodinę raišką pakeitę vertimai.

Atvykusius į oro uostą pagrindinėje stotelėje pasitinka jau pirmiau aptartas infoplakatas. Egzistuoja ir kiek atnaujintas spausdintinis jo variantas, įdomus tuo, kad jis pristatytas kaip EN-LT vertimas – jo pagrindinis adresatas jau yra negimtakalbis atvykėlis. Iš turistams skirto lankstinuko pašalinta informacija apie naktinį autobusą ir galimybę iš vairuotojo įsigyti vienkartinius bilietus, kuri, tikėtina, buvo aktuali tik dėl COVID-19 paskelbto karantino laikotarpiu. Vėliau, atkūrus ankstesnę tvarką, aptariamas viešojo transporto informacinis leidinys tampa nebeišsamus, jame nutylima dalis atvykėliui aktualios informacijos dėl važiavimo nepažeidžiant taisyklių. Taip tik dar labiau atskleidžiami spausdintinės informacijos pateikimo terpės trūkumai.

Atvykusius geležinkeliu stotyje pasitinka šiuolaikiško dizaino lenta, supažindinanti adresatus su Vilniaus viešojo transporto sistema panašia raiška kaip ir tekstai atvykusiems į oro uostą. Abiejose vietose adresatai raginami imperatyvais *Use public transport / Take the public transport*, užuot neutralaus, JUDU DUK skilčiai būdingo klausiamojo pobūdžio *How to use the public transport?* Geležinkelio stoties infolentoje lietuvių kalba vyrauja liepiamoji nuosaka, kuri išlaikoma ir vertime į anglų kalbą. Lentos dalyje, kur nurodytas stoties išplanavimas, liepiama *Išsirinkti kryptį / Choose your destination*. Terminas *destination* jau vartojamas tvarkaraščių puslapio www.stops.lt maršruto planavimo įrankyje ir juo prašoma nurodyti atvykimo stotelę arba adresą, kuriuo norima atvykti. Taigi, *destination* būtų kelionės tikslas. Išplaukia, kad tiek kryptis, tiek kelionės tikslas yra tas pats. Nors stoties stotelių išdėstymo planas aiškiai prašo išsirinkti ne galutinę stotelę (ją keleiviai jau turi iš anksto žinoti), o priešingai – pradinę stotelę, iš kurios pajuda reikalingo maršruto autobusas.

Daugiausia paliepiamų matyti stoties infolentoje, kurioje keleiviai raginami *Įsigyti e. bilietą ir atrasti jo privalumus / Purchase e.ticket and discover its benefits*. *Benefits* vidinių prieštaravimų nekelia, nes, priešingai nei kituose miestuose, Vilniuje *benefits* nebuvo vartojamas lengvatoms įvardyti. Daugiausia vartojami nebūtinai viešojo transporto sričiai būdingi veiksmožodžiai kaip *download*, *enter*, *purchase*. Šiai sričiai būdingi veiksmožodžiai liepiamąja nuosaka būtų *transfer* ir *top up*. Pirmasis vartojamas dvejomis reikšmėmis: persiųsti bilietą iš vieno telefono į kitą ir persėsti iš vienos transporto priemonės į kitą. Pastarasis veiksmožodis vartojamas nusakyti galiojančiai taisyklei: *Persėskite kiek norite kartų, kol galioja pasirinkto bilieto trukmė*. Vertimas: *Transfer as many times as you want while it is valid to select e.ticket duration*. Vertimas, kuris yra klaidingas, aiškiai neperteikia, kokia yra neribotų

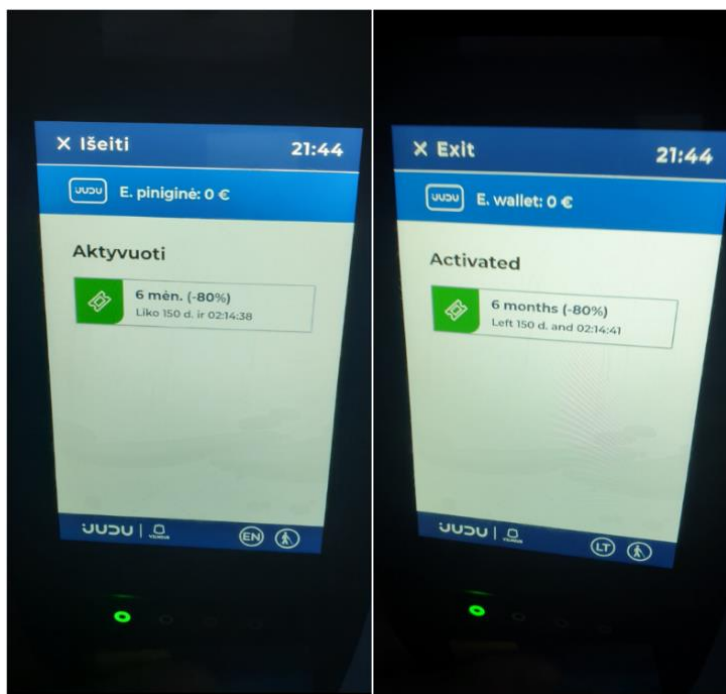

persėdimų sąlyga, todėl keleivis nežino, kada ir kiek galima persėsti, ir todėl adresanto tikslas informuoti būsimą keleivį yra nepasiekiamas. Galima klausti, kiek naudinga stengtis išlaikyti originalo kalbos raišką, nes būtent tai ir galėjo lemti nesėkmingą ilokuciją. Pavyzdžiui, teiginys *you can transfer as many times as you wish while your ticket is valid* būtų aiškus ir palaikytų taisyklėms būdingą raišką.

4.1.3. Skyrybos ženklai

Smulki, bet vertėjų darbe itin svarbi dalis yra skyrybos ženklai. Skaitmenizacijos amžiuje sukurta daug sistemų, pavadintų elektroninėmis: *e. sveikata*, *e. parašas* ir kt. Ne išimtis ir viešasis transportas. Jame paplito elektroniniai bilietai ir pinigai. Pagal lietuvių kalbos konvencijas (VLKK), elektroninį reiškinių pobūdį galima nurodyti trumpiniais *el.* ir *e.*, o brūkšnelis nevartotinas, nes tai anglų kalbai būdinga rašyba. Tačiau vertime į anglų kalbą. visur išsaugota lietuvių kalbos konvencija: jau aprašytasis *e.ticket*, esama ir *e.wallet*, nors anglakalbėje skaitmeninėje aplinkoje taško vartojimas neaptinkamas. Kita konvencija – valiutos rašymas. Europos Sąjungos anglų kalbos vadove (2023, 51) autoriams ir vertėjams nurodyta valiutos simbolį rašyti prieš skaičius, vartojant tarptautinę santrumpą, pvz. EUR / USD15. Tačiau tiriamų tekstų vertime valiuta visur išlaikyta pagal lietuvių kalbos konvenciją – po skaičių ir mažosiomis raidėmis.

Komposterio erdvė rodyti tekstą yra apribota, todėl varžomos ir vertimo galimybės. Vienas tokių atvejų pasireiškia rodant kiek laiko dar galioja bilietas (*Left* rašoma prieš skaičių) (8 pav.).

8 pav. Erdviniai vertimo ribojimai.

Iš to, kas aprašyta, vertimuose Vilniuje matyti tendencija laikytis originalios lietuvių kalbos raiškos, dažnas pažodiškumas. Komunikacija lietuvių kalba irgi nėra be trūkumų, kurie išlieka ir vertime: pvz., stoties infolentoje stotelių schemas legendoje terminas *greitasis autobusas* lietuvių kalba užrašytas vienaskaita, o kitos rūšys (autobusai ir troleibusai) – daugiskaita. Tikriausiai buvo pamanyta, kad per stotį kursuoja tik vienas greitojo autobuso maršrutas, nors iš tiesų jų kursuoja du (1G ir 2G), todėl, atitinkamai, ir greitąjį autobusą reikėtų rašyti daugiskaita. Panašu, kad buvo versta be orientacinės vaizdinės medžiagos. Atliekami keitimai daugiausia semantiniai, pvz., jeigu dviejuose tekstuose ta pati sąvoka įvardijama skirtingai, vėlesniuose leidiniuose išlieka vienas jos variantas.

4.2. Kaunas

Kauno mieste pagrindinė informacinė svetainė yra www.kvt.lt, kuri šifruojasi kaip Kauno viešasis transportas. Įmantresniu pavadinimu yra mobilioji e. bilieto programėlė „Žiogas“, kurios pavadinimas į kitas kalbas neverčiamas, tik skirtinguose šaltiniuose pateikiamas su diakritiniu ženklu arba be. Fizinė kortelė taip pat vadinasi „Žiogas“, tačiau internete ji dar vadinama Kauno kortele, ką nesunku išversti į *Kaunas Card*. Kaune informacija apie viešąjį transportą pristatoma ir stotelėse bei autobusuose iškabintuose panašiuose infoplakatuose (galima parsisiųsti ir internetu .pdf formatu). Komposteriai Kaune paprasti, be kalbos parinktys ir skirti tik atsižymėti kortelę. Veikiantis komposteris rodo dvi eilutes *Glauskite kortelę žemiau / Tap your card below*. Palyginti su Vilniumi, lietuvių kalboje vartojami sinonimiški žodžiai, tačiau vertimas į anglų kalbą suvienodintas. Pati kaunietiškojo komposterio sąsaja paprasta, užtenka priglausti kortelę ir bilietas pasižymi, spausti komposterio ekrano nereikia.

Įsijungus KVT svetainės sąsają anglų kalba, neberodomas naujienos, pvz., apie nemokamą važiavimą kovo 11 d., kurios neverčiamos ir iš ko darytina prielaida, kad įmonėje nėra nuolatinio vertėjo, jie samdomi pagal poreikį. Pažymėtina, kad įmonės nepasinaudoja ir mašininio vertimu, kad svečiams būtų pasiekama naujausia informacija. Jiems pateikiama tik bendriausia informacija apie važiavimo taisykles, bilietų kainodarą.

4.2.1. Referentinė funkcija ir jos kalbinė raiška

Palyginti su Vilniumi, Kauno miesto viešojo transporto sistema skiriasi keliais dalykais. Pavyzdžiui, mėnesiniai bilietai yra kaupiamieji, sukaupti per mėnesį atsižymėjus vienkartinį bilietų už konkrečią sumą. Įlipimas vykdomas tik pro priekines duris ir bilietą būtina žymėti kiekvienos kelionės metu, dokumentuose atskiriami maršrutiniai taksi. Visos kitos sąvokos persidengia.

Bilietai taip pat galima įsigyti iš vairuotojo, tačiau ši galimybė nėra verčiama pažodžiui. KVT svetainėje vartojamas transporto sričiai būdingas *on board*, o infoplakatuose mieste sakoma *inside vehicles*, – pažodinis greta esančio lietuviško teksto *transporto viduje* vertimas. Abiem atvejais nepasakoma, ar bilietai įsigytini iš vairuotojo, ar iš automato, kokių būna užsienio šalyse, todėl konkretizuojantis vertimas potencialiai būtų naudingesnis.

Kaskart įlipus žymimi bilietai Kaune vadinami vienkartiniais. Jų vertimas persidengia su vertimu Vilniuje: dažniausiai vartojamas žodis yra *single*, infoplakatuose pasirodo ir kalkė *one-time ticket*. Pačiai kelionei vartojami žodžiai kaip *trip*, *ride*, programėlės „Žiogas“ privatumo politikoje važiavimui vartojamas žodyninis vertimas *travel*. Terminų kaip *one-ride / one-trip ticket* nepasitaiko, nors Kaune jie būtų logiški, nes elektroniniu bilietu galima važiuoti iki galutinės maršruto stotelės (lietuviškai tikslu būtų sakyti, kad tai yra vieno reiso bilietas). Kita vertus, su šiuo bilietu galima persėsti per 30 minučių ir tęsti kelionę kita transporto priemone. Iškyla klausimas, kas laikytina *trip*, *ride* arba *travel* – ar keleivio kelionė nuo taško A iki taško B, ar jo važiavimas nuo įlipimo į vieną transporto priemonę iki išlipimo iš jos. Vilniaus ir Kauno neterminuotųjų bilietų sistemos yra subtiliai skirtingos, tačiau vartojama terminija – ta pati.

Didžiausias šių dviejų miestų bilietų sistemų skirtumas yra terminuotieji bilietai. Kaune toks bilietas vadinamas kaupiamuoju terminuotoju. Pažymėjus vienkartinių bilietų už tam tikrą sumą, bilietas tampa mėnesiniu ir likusią mėnesio dalį už vienkartinius bilietus mokėti nereikia. Kaupiamasis (arba tiesiog terminuotasis) bilietas vadinamas nevienodai: *kaupiamasis* „Žiogo“ politikoje verčiamas žodynišku *cumulative monthly ticket*, KVT svetainėje ir infoplakatuose vartojamas *monthly pass*, kuris ilgainiui yra *accumulated* žymint vienkartinius bilietus. Infoplakate lietuvių kalba *sukaupiamas* verčiamas *acquired*, tačiau „Žiogo“ programėlėje *Acquisition* vartojamas reikšme *įsigijimas*. Įsigyti ir sukaupti, ypač kalbant apie bilietus, nėra sinonimai. Pačioje programėlėje *įsigijimo laikas* nurodo laiką, kada bilietas pažymėtas. Komunikacija originalo kalba retai būna be klaidų, tačiau vertimas būna tarsi papildomas redagavimas, kurio metu įmanoma tas klaidas išfiltruoti, tačiau tai irgi ne visada įvyksta.

Keleivis vadinamas daugiausia *passenger*, bet KVT svetainėje matyti ir *commuter*, *traveller*. Terminas *commuter* susiaurina važiuojančiojo viešuoju transportu asmens sąvoką, todėl nėra tikslus pasirinkimas. Bilietų žymėjimui Kaune versti KVT svetainėje itin dažnai vartojamas pasakymas *tag on*, kurio vartojimą ir prasmės konkretumą galima įrodyti lygiagrečiaisiais tekstais arba literatūros šaltiniais (Fleishman 2003). JAV leidinyje apie viešojo transporto kainodarą kalbama apie skaitytuvus, o bilietų žymėjimui prigludžiant kortelę prie skaitytuvo vartojamas būtent *tag on*. Tame pačiame leidinyje

vartojami terminai ir žodžiai *card reader, inspectors, trip, pass, fare*. KVT svetainėje komposterio terminui išversti pavartojamas *card reader*, keleivių kontrolieriui – *ticket inspector*, kelionei – *ride*, įlipimui – *board*, terminuotam bilietui – *pass*. Iš to galima teigti, kad verčiant KVT svetainę, vertėjo naudotasi šaltiniais originalo kalba ir ieškoma funkcinių atitikmenų. Vartojami išsireiškimai, kurie Vilniuje nepavartoti niekur. Tačiau be *tag on*, dar vartojami ir sostinėje jau matyti *to mark* („Žiogo“ politika), *to validate, to activate*.

Keleiviams taip pat priklauso lengvatos, kurios vertime į anglų kalbą įvardijamos dar įvairiau negu Vilniuje. Lengvatos verčiamos į *transport benefits* (KVT), lengvatiniai Aleksoto funikulieriaus bilietai yra *concessionary fare*, „Žiogo“ politikoje kartą vartojamas *preferential ticket*, taip pat *privilege*. Tokia įvairovė įtvirtina gausią sinonimiją ir pavartojus bent vieną iš šių terminų kitoje vietoje, terminai susidubliuoja. Taip ir įvyksta, kai *benefit* kitur pavartojamas *teisės* reikšme: *Single e-tickets provide a benefit of changing the route free of charge within 30 min after the initial boarding*. Kaip ir Vilniuje, lengvatos vietomis verčiamos tuo, kas jos yra iš esmės ir kaip vadinamos šnekamojoje kalboje – nuolaidomis. „Žiogo“ programėlėje galima pritaikyti *Discount applicable*. Paspaudus mygtuką atsidaro langas, kuriame parodyta procentinė nuolaida ir kam ji priklauso (*pupils, students, aged over 70/80*). Pastebėtina, kad kanceliarizmą atsisakoma būtent ten, kur užsienio keleiviai daug dažniau susiduria su tekstu, pvz., tikimybė, kad šiandien turistai Vilniuje skaitys infoplakatą ant vairuotojo kabinos ar „Žiogo“ programėlės sąsają Kaune yra didesnė negu ta, kad ieškosis informacijos oficialioje interneto svetainėje.

Įvairiai vartojami ir veiksmažodžiai, susiję su keleivių elgesiu viešajame transporte. Įlipimui vartojamas jau minėtas *boarding*, bendresnės reikšmės *enter* ir *get on*. „Žiogo“ politikoje vartojamas *embark*, BNC tekstyno duomenimis vartojamas junginyje su daiktavardžiu *journey* (vietomis vartojamas kelionei mieste). Kaune įlipus būtina parodyti pažymėtą bilietą vairuotojui. Anglų kalba tai pasakoma veiksmažodžiu *to present*. Keleivių kontrolės patikros metu iš esmės reikia padaryti tą patį, tačiau tai pasakoma kitaip – *to submit* („Žiogo“ politikoje ir programėlėje). Susidaro įspūdis, kad bilieto pateikimas kontrolei reikalauja šiek tiek aukštesnio registro ir tai perkeliama ir į anglų kalbą parenkant žodį, kurio objektas įprastai yra dokumentas, teikiamas svarstyti. Arba humoriškiau, kai *submit* reikštų *paklusti / pasiduoti* keleivių kontrolei. Kauno viešajame transporte taip pat svarbūs ir persėdimai, apie kuriuos kalbama bendru veiksmažodžiu *to change*, prie kurio dar vietomis pridedamas objektas *to change the route*. Infoplakatuose mieste pavartojamas ir *re-route*, kuris, kaip apibrėžiama žodynuose (Collins, Merriam-Webster), nurodo pačių transporto priemonių nukreipimą skirtingu maršrutu. Lietuvių kalboje bilietai žymimi ir būna pažymėti, aktyvuojami ir būna aktyvuoti, o dalyvis *galiojantys* su ta pačia šaknimi veiksmo veiksmažodžio neturi, vartojamos frazės kaip *nepažymėtas bilietas negalioja*. Verčiant į anglų

kalbą, mėgstama laikytis būdvardžio *valid* vedinių, kuriuos verčiant neapgalvotai gaunasi tautologijos kaip *non-validated ticket is not valid*, o stengiantis perteikti lietuvių kalbos tekste esančią leksinę įvairovę, turime vertimus kaip *unmarked ticket is void*. Nebandoma keisti raiškos ir sukurti, pvz., *riding with a non-validated ticket will result in a fine* ar pan.

Apibendrinant, Kauno viešojo transporto paslaugų įmonių komunikacijoje anglų kalba matyti bandymo vartoti konkrečiai šiai sričiai būdingą leksiką, kuri nėra eilinio žmogaus aktyviojoje vartosenoje, užuomazgos. Dažniau nei Vilniuje pavartojamas daiktavardis *fare*, nors toje vietoje, kur Vilniuje pavartotas *exact fare*, Kaune yra *exact amount of money*. Tačiau minėta vartojamų žodžių toms pačioms sąvokos įvardyti įvairovė rodo, kad terminai nėra tvarkomi ir kaupiami, paslaugų tekstai nėra verčiami centralizuotai arba neredaguojami. Komunikacija KVT svetainėje anglų kalba nėra tokia nuosekli palyginti su Vilniaus svetaine, to paties puslapio versijos kartais skiriasi, pvz., anglų kalba nėra informacijos apie lengvatą POLA kortelės turėtojams. Svetainės vertimas galėjo būti kartą išverstas ir paliktas, kol informacija lietuvių kalba būdavo vis atnaujinama. Į tą patį referentą neretai referuojama daugiau nei vienu skirtingu terminu manant, kad visi yra sinonimai, nors iš tiesų skiriasi reikšmių apimtis (*commuter* ir *traveller*) arba pati reikšmė (*change* ir *re-route*).

4.3. Klaipėda

Uostamiestis ypatingas Smiltynės perkėla, 2023 m. pristatytu vandens autobusu ir kruizinių laivų terminalu, kiekvieną sezoną generuojančiu srautą turistų. Pagrindinis viešojo transporto puslapis Klaipėdoje yra www.klaipedatransport.lt, prieinamas lietuvių ir anglų kalbomis. Versijoje anglų kalba pateikiama tik bendriausia informacija, naujienos neverčiamos net ir mašininu vertimu. Iš pagrindinio puslapio lankytojai gali būti nukreipiami į tvarkaraščių puslapį www.stops.lt arba į išsamų bilietų kainų puslapį. Kaip jau įprasta, atsiskaityti už kelionę galima ir mobiliąja programėle pavadinimu „e.Ticket Klaipėda“, o pačiuose autobusuose ar stotelėse informacijos anglų kalba pateikiama itin negausiai.

4.3.1. Referentinė funkcija ir jos kalbinė raiška

Programėlėje vartojami žodžiai jau nemaža dalimi atsikartoja ir liudija egzistuojančią bendrą visumą, pvz., *validate* bilieto pažymėjimui, *single ticket* vienkartiniam bilietams, tačiau yra ir nei Vilniuje, nei Kaune nepavartotų terminų. Pavyzdžiui, kainoraštyje norint matyti lengvatines kainas, prašoma pažymėti *traveller profile*. Vienkartinis bilietas kainoraštyje išverstas į *single trip*, praleidžiant žodį *ticket* ir paliekant jį numanomą. Tačiau tokios skirtys gali įvesti maišaties, nes prie vienkartinio bilieto lipinami kelionės daiktavardžiai, kurie būna *trip*, *ride*, *journey* ir kelia klausimą, kurie nurodo visą kelionę nuo taško A iki taško B su persėdimais, o kurie – važiavimą nuo įlipimo iki išlipimo. Kadangi

informacijos apie persėdimą nėra (taip pat neturime ir šios sąvokos vertimo), manoma, kad Klaipėdoje *trip* reiškia pastarąjį atvejį.

Transporto rūšių įvairovė mieste yra didelė. Mieste kursuoja keltas, išverčiamas terminu *ferry*. 2023 m. sezono metu pradėjęs kursuoti vandens autobusas verčiamas ir *aquabus*, ir *waterbus*. Šie vertimai tikslūs, nes tokie objektai plačiai egzistuoja ir už Lietuvos ribų, todėl rasti atitikmenį užsienio kalba nesudėtinga. Tačiau su kitos transporto rūšies terminu vertime pasielgta gan neatsakingai. Maršrutinis taksi tame pačiame puslapyje turi tris skirtingus vertimus (9 pav.), o www.stops.lt svetainėje vertimas dar kitoks. Dėmuo *micro* vertime gali būti patrauklus dėl visuomenėje populiarus *mikriukų* (kartais ir *mikrobu*) pavadinimo, taip atvykusiam užsieniečiui svetiminant realiją, kuri pagal normą vadinama *minibus* (toks vertimas pateikiamas ir puslapyje www.stops.lt).

The image shows a web interface for selecting transport types. On the left, there are two sections: 'Transporto tipas' (Transport type) with radio buttons for 'Autobusas' (Bus) and 'Maršrutinis taksi' (Route taxi), and 'Transport type' with radio buttons for 'Bus' and 'Micro taxi bus'. A green 'Keisti' (Change) button is below the first section, and a green 'Change' button is below the second. On the right, a list of selected options is shown: 'El. vienkartinis maršrutinio taksi bilietas' (Electronic single route taxi ticket), 'El. vienkartinis maršrutinio taksi naktinis bilietas' (Electronic single route taxi night-time ticket), 'shuttle taxi Single trip', 'Microbus single trip night-time', and 'Single trip' with logos for VISA and Mastercard.

9 pav. Trys skirtingi vieno termino vertimai.

Bilietai įsigijimo programėlėje galima įsigyti vienkartinius bilietus arba pridėti e. bilieto kortelę. Pastaroji išversta ne pažodžiui, o *travelcard*. Tiesa, ši kortelė nėra prekinis ženklas ir originalo kalba, tačiau tokį eksplikacinį vertimą galima teikti kaip siūlymą kitiems miestams, nes taip susiaurinama suvokiama kortelės paskirtis ir vertimas tiksliau nusako tikrovę, pvz., tiek „Žiogo“, tiek JUDU / Vilniečio kortelės yra skirtos naudoti tik viešajame transporte, todėl *travelcard* vietoje bendresnio *card* efektyviai susiaurintų reikšmę.

Taip pat dar neminėta, tačiau bilietų laikmenų papildymas bilietais arba el. pinigais ankstesniuose miestuose buvo nuosekliai verčiamas fraziniu veiksmažodžiu *top-up*, tačiau Klaipėdoje kortelės papildymui e. bilieto kortelės svetainėje greta dar pavartojamas veiksmažodis *to load*. Tame pačiame puslapyje vietoje minėto *profile* vartojamas junginys *discount group*.

Programėlėje galiojantys bilietai anglų kalba nurodomi nenuoseklia leksika. *Galiojantys bilietai* verčiami *active tickets*, *pradės galioti* – *will be activated*, o *pažymėjimas* (kas kitur anksčiau vadinta tuo pačiu aktyvavimu) yra *validation*. Nors kituose informacijos šaltiniuose apie galiojimą kalbama ir kituose miestuose vartojamu būdvardžiu *valid*. Iš to prieiname prie išvados, kad prie kiekvieno atskiro šaltinio

vertimo buvo dirbama atskirai, vėl nederinant komunikacijos į vieną bendrą viešojo transporto komunikacinę ekosistemą. Klaipėdoje taip pat nėra nusistovėjusios veiksmažodžių *activate / validate* skirties ir abiejų šaknų žodžiai gali reikšti tą patį.

Apibendrinime svarbu paminėti, kad Klaipėdos viešojo transporto paslaugų komunikacinė ekosistema yra gerokai mažesnė, palyginti su Vilniaus ir Kauno. Klaipėdos visuomeninio transporto svetainėje neišversta daug naudingos informacijos suteikianti DUK skiltis, informacija apie keleivių kontrolę, todėl analizuotini šaltiniai nėra gausūs, tačiau ir juose pastebimos tos pačios problemos kaip nenuosekli į tuos pačius referentus nurodanti leksika. Kita vertus, Klaipėdoje sutinkami ir ankstesniuose dviejuose miestuose nevertoti terminai, pvz., minėtasis *profile*, kuris vartojamas ir tarptautinėje judumo programėlėje „Moovit“.

4.4. Šiauliai

Informacijos apie visuomeninį transportą Šiauliuose anglų kalba iš pačių šių paslaugų organizatorių taip pat nedaug. Šiauliuose pagrindinis informacinis tinklalapis yra vežėjo pavadinimu www.busturas.lt, kuriame dar duodamos parinktys anglų, ukrainiečių ir rusų kalbomis. Tačiau jas pasirinkus, svetainės sąsaja nepakinta, galimai šiuo metu (2024 m. pavasarį) vyksta atnaujinimo darbai ir puslapis yra verčiamas į visas šias kalbas.

2021 m. pristatyta mobilioji programėlė „ŠiauliaiBUS“, kurioje galima atsiskaityti už naudojimąsi viešojo transporto paslaugomis. Programėlės sąsaja galima lietuvių ir anglų kalbomis. Toliau apie atsiskaitymą už važiavimą anglų kalba galima paskaityti ir komposteriuose, kurie versti dar iki 2015 m., nes jų tekstuose informacija dar nurodoma litais. Spausdintinė informacija autobusuose pateikiama tik lietuvių kalba, todėl matyti, kaip mažėjant miesto dydžiui, mažėja ir komunikacijos užsienio kalba apimtis.

4.4.1. Referentinė funkcija ir jos kalbinė raiška

Šiaulių miesto viešasis transportas suskirstytas į miesto autobusus ir privežamuosius maršrutus, kuriuos aptarnauja mikroautobusai. Svetainės www.stops.lt Šiaulių polapyje lietuvių kalba jie vadinami privežamaisiais, tačiau vertime į anglų kalbą iškeliamas ne maršruto pobūdis, o transporto priemonė – minibus. Taip nėra su priemiestiniais ir tarpmiestiniais maršrutais (kurie atsiranda Šiaulių polapyje), kurie verčiami atitikmenimis *suburban* ir *intercity*.

Programėlėje verčiamas visas lietuviškas tekstas: čia anglų kalba pateikiama informacija, kad *January 13 participants, Independence defenders, political prisoners, deportees over 70 years of age*

priklauso lengvata, kuri čia verčiama kaip *benefit* arba *discount benefit*. Palyginti su Vilniumi, ten vartojamas *benefits* yra kortelės teikiami privalumai. Bilietų rūšys tokios pat kaip ir kitur: terminuotieji ir vienkartiniai. Pirmieji programėlėje verčiami kaip *time-limited ticket* ir *fixed-term ticket*, o vienkartiniai – *single trip*. Naršant programėlę paaiškėja, kad pažymėjus bilietą per 30 min. galima persėsti ir važiuoti kitu autobusu nemokamai, todėl „*single trip*“ šiuo atveju yra važiavimas daugiausia dviem transporto priemonėmis. O žymėjimas programėlėje verčiamas žodyniniu *to mark*. Lietuviškoje sąsajoje viename lange nurodoma bilieto informacija: kas aktyvavo, kur pažymėtas, iki kada galioja, kada pažymėtas. Jos vertimas: *activated by; checked in; ticket valid until; ticket marked*. Vėlgi matyti, kaip viešojo transporto komunikacijoje lietuvių kalba daroma skirtis tarp aktyvavimo ir pažymėjimo keliasi ir į vertimo kalbą ir niekada neapsieinama kad ir vienu pamėgtu veiksmažodžiu *to validate*. Vietoje jo vartojamas iš viešbučių / oro uostų srities paimtas įsiregistravimo frazinis veiksmažodis *to check in*, pamainantis ankstesniuose miestuose vartotus *to board, to enter* ir kt.

Šiaulių sistema panaši į Kauno tuo, kad bilietą žymėti reikia kaskart įlipus į transporto priemonę. Programėlėje „ŠiauliaiBUS“, panašiai kaip „Trafi“ Vilniuje, bilietai gali būti arba pažymėti, arba nepanaudoti. Įsigyti ir nepanaudoti bilietai įvardijami galiojančiais, o vertime šis netikslumas neištaisomas ir nepanaudoti bilietai yra *valid*. Kad bilietas iš tikrųjų būtų galiojantis, kaip galiojimas suvokiamas kituose miestuose, jį reikia aktyvuoti (*activate*). Aktyvuoti bilietai turi skirtingus galiojimo laikotarpius (*valid until*). Taip vienu metu tame pačiame programėlės lange galima matyti, kad *valid ticket* yra ir įsigytas, bet neaktyvuotas bilietas, ir įsigytas, bet aktyvuotas bilietas. Aktyvuotus bilietus reikia žymėti kaskart įlipant į transporto priemonę, o šis veiksmas atliekamas ekrane spaudžiant *žymėti (mark)*. Programėlėje nevartojamas veiksmažodis *validate*, nors galima turėti *valid* bilietus. Pastarieji atsiranda juos nusipirkus (*purchase ticket*), tačiau junginys *purchased tickets* arba jau pirmiau aprašytas *inactive tickets* nevartojamas, nors siūlytina pora *to activate an inactive ticket* būtų logiška. Be to, neturint terminuoto bilieto, skiltyje *Žymėjimas / Marking* sakoma *Jūs neturite aktyvaus terminuoto bilieto / You do not have active fixed-term ticket*, tad bilietų būsenos porai *active / inactive* užuomazgų būta.

Komposterių rodinį sudaro keturi atsiskaitymo ir bilieto informacijos langeliai bei keturi puslapiai teksto klausimo ir atsakymo formatu. Juose vartojama viešojo transporto realijas aprašanti leksika nesutampa su vartojama programėlėje „ŠiauliaiBUS“. Komposterio tekstų vertime žymėjimui vartojamas *validate*, terminuotam bilietui – *periodic e.ticket*, vienkartiniam – *single ride*. Sakinys *Informacijos įrašymo metu nei e.bilieto žymėjimas, nei mokėjimas, nei aktyvavimas neatliekamas / During the record procedure e.ticket validation and activation are not performed* vėl atskiria aktyvavimą nuo žymėjimo, šie veiksmai atitinkamai verčiami į *activation* ir *validation*. Šiauliuose kortelės

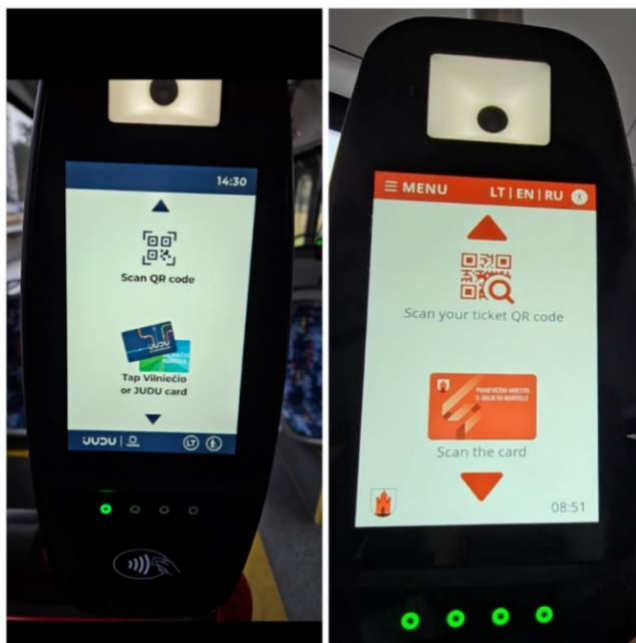

priglaudimas arba QR kodo skenavimas turi dvi prasmes: aktyvavimas būtų lygus pirmam terminuoto bilieto priglaudimui, o pažymėjimas – jau aktyvuoto bilieto priglaudimas pakartotinių kelionių metu, skirtas stebėti keleivių srautus, todėl bent dviejų veiksmožodžių vartojimas yra pateisinamas. Palyginimui, Vilniuje tokios bilietų žymėjimo tvarkos nėra, todėl ir tokios kelių veiksmožodžių vartosenos neturėtų būti.

Apibendrinant, du pagrindinius Šiaulių informacinius kanalus skiria didelis laiko tarpas ir skirtinga tuos pačius referentus nurodanti leksika. Kaip buvo matyti ankstesnių trijų didžiųjų miestų komunikacijoje, net ir tame pačiame puslapyje būna vartojami sinoniminiai arba išvis į klaidingą referentą nurodantys žodžiai. Šiauliuose to išvengiama, nors ir ne visu šimtu procentu, nes medžiagos ir vertimo projektų turėjo būti nedaug ir leksinio pastovumo reikalavimą tokiomis sąlygomis įgyvendinti lengviau. Sumaištis įveda mobilioji programėlė, kurioje vartojama kitos dalykinės srities leksika arba tie patys žodžiai nurodo į visiškai skirtingus referentus negu kituose miestuose. Kituose miestuose aprašyta *activate / validate* skirtis Šiauliuose tampa dar painesnė.

4.5. Panevėžys

Panevėžyje elektroninio bilieto sistema įdiegta 2023 m., todėl Panevėžio programėlės tekstai ir jų vertimai šio tyrimo ribose yra naujausi. Panevėžio autobusuose sumontuoti viešojo transporto bilietų pardavimo (angl. ticketing) sprendimų įmonės „Ridango“ komposteriai. Tokie patys komposteriai 2023 m. įdiegti ir Vilniuje (panašumai pavaizduoti 10 pav.) Tačiau važiavimo tvarka panašesnė į kitų mažesnių didmiesčių, pvz., Panevėžyje bilietą reikia žymėti kaskart įlipus į transporto priemonę, tai reiškia, kad mieste yra pagrindas egzistuoti jau Šiauliuose aprašytajai bilieto aktyvavimo ir pažymėjimo skirčiai. Programėle galima įsigyti tik vienkartinius bilietus, o norint įsigyti terminuotą bilietą, reikia įsigyti fizinę kortelę.

10 pav. Vilniaus ir Panevėžio komposteriai.

Informacija anglų kalba pateikiama tik programėlėje „e.bilietas Panevėžys“, jos internetiniame puslapyje ir komposteriuose. Stotelėse, autobusuose ar stotyje infoplakatų anglų kalba nėra.

4.5.1. Referentinė funkcija ir jos kalbinė raiška

Fizinė kortelė vadinama „Panevėžio miesto e-bilieto kortelė“, bet programėlėje šis ilgas pavadinimas trumpinamas į *kortelę* arba *viešojo transporto kortelę*. Priešingai nei Vilniuje ir Kaune, kortelės nėra prekės ženklai ir išreiškiamos bendriniais daiktavardžiais. Sąsajoje anglų kalba, kur tekstui įrašyti mažai vietos, vartojamas dar trumpesnis daiktavardis *card*, bet rišlesniuose sakiniuose ar junginiuose vartojamas *travel card*, nors interneto svetainėje pavartotas ir pažodinis *public transport card* variantas, kai smulkesniu šriftu aiškinama, kas yra *travel card*. Perkant bilietus, visi dėmenys sudedami į vientisą *public transport travel card*.

Lengvatoms aprašyti nevirtinama kanceliarinė leksika. Vartojamas arba bendresnis žodis *discount* arba jau Klaipėdos atveju aprašytas *profile*. Klaipėdos ir Panevėžio programėlės savo dizainu yra panašios (abi yra įmonės „Ridango“ sprendimai), todėl vietomis vertimai sutampa. Panevėžio puslapyje vartojamas ir junginys *load money to your card*, bet šalia vartojami ir visuose miestuose išplitę *top up* ir *add money* vertimai. Tokia per keletą metų (e. bilieto sistemų diegimą skiria 6 metai) sutampanti raiška leidžia manyti, kad bendriausi pasakymai galėjo būti pirma sukurti technologinio sprendimo autorių ir tada versti į lietuvių kalbą, tačiau dažnai raiška anglų kalba neatrodo būdinga įmonei, daugelį metų dirbančiai tarptautiniu lygmeniu.

Komposterio rodinys panašus į Vilniaus: apačioje rodomas tekstas *Prilieskite kortelę*, o viršuje – *Nuskaitykite bilietai QR kodą*. Rodinyje anglų kalba abu šie sakiniai virsta veiksmažodžiu imperatyve *Scan*. Reiškia, vienas veiksmažodis geba apimti dvi reikšmes, nors nuskaitymas ir prilietimas yra panašūs, tačiau fiziškai netapatūs veiksmai – tai išsaugoma komposteriuose Vilniuje, kur kortelės priliečiamos (*tap*), o QR kodai – skenuojami (*scan*). QR kodą reikia skenuoti ir laikyti toliau nuo skaitytuvo, o kortelę, atvirkščiai, reikia priglausti, bet kalbiškai šis skirtumas Panevėžyje naikinamas. Programėlėje pavartojamas ir kortelių braukimą apibūdinantis veiksmažodis *swipe*, plačiau aprašytas 4.1.1 skyriuje. Pagal komposterio tekstą, bilietai Panevėžyje visada *pažymimi*. Įlipus tiek pirmą, tiek antrą ir t.t. kartą, rodomos dvi skirtingos eilutės: pirmoje rašoma – *Pažymėtas / Validated*, o antroje – bilietai tipas, pvz., *Dienos e-bilietas su 50% nuolaida / Daily ticket -50%*. Programėlėje apie bilietai pažymėjimo aktą daugiausia kalbama žodžiu *validate* ir kitomis iš šios šaknies išvestomis formomis, pvz., *validation date, validation history*, su išsamia informacija, kokioje stotelėje, kokiam maršrute ir kada pažymėtas bilietai. Bet *validated*, kaip neveikiamojo dalyvio vertimas, vartojamas tik momentiniam veiksmui nurodyti; trunkančiam veiksmui (galiojimui), kaip ir kituose miestuose, vartojamas būdvardis *valid*. Komposteryje žiūrint kortelės informaciją, galiojantys bilietai vadinami anksčiau siūlyta pora *aktyvūs / active*. Tame pačiame ekrane galima peržiūrėti ir skiltį *Kiti bilietai / Available ticket(s)*, kurioje, neturint kitų bilietai, rašoma *Nėra neaktyvuotų bilietai / No available ticket*. Taigi, Panevėžyje bilietai yra pažymimas, kad būtų aktyvus ir anglų kalba jis yra *validated*, kad būtų *active*. Programėlėje įsigyjant bilietai pranešama, kad *Bilietai pradės galioti po pirmo pažymėjimo komposteryje / This ticket will be activated after first validation in the vehicle*. Kaip buvo matyti Vilniuje, *activated* gali būti išstetas laike ir vartojamas vietoje *active*. Tas pats sakoma ir programėlėje, išlaikomas tas pats priežasties-pasekmės santykis – pirma *validation*, o tada bilietai yra *activated* arba *active*. Nors skiltis, kurioje pateikiami šie tekstai, vadinasi *Galiojimas / Validity*. O pačioje programėlėje bilietai rodomi po skiltimi *GALIOJA / VALID*, todėl kaip tarpusavy sukeičiami būdvardžiai vartojami *valid* ir *active* (arba *activated*), bet pats pažymėjimas yra tik *validation*. Panevėžyje lietuvių kalba taip pat bilietai nėra aktyvuojami, tačiau komposterio tekste jie gali būti vadinami ir aktyvūs, ir neaktyvuoti. *Active* kaip *valid* sinonimas jokiam mieste nevartojamas jau sustabarėjusiam išsireiškimui *Galioja iki*, kuris visur tiesiogiai verčiamas *Valid until*. Niekada nebuvo pavartotas kitais atvejais galimas sinonimas *active until* arba antoniminis vertimas *expires on*.

Bilietai vadinami arba vienkartiniais, arba pagal galiojimo dienų skaičių (pvz., 30 k. d. bilietai). Žodis *terminuotas* nevartojamas ir lietuvių kalboje, o anglų kalboje ši raiška išlaikoma ir nėra pridėjimų kaip, pvz., *period ticket*. Vienkartinis bilietai tiek programėlėje, tiek komposteryje verčiamas *single trip*

ticket, tačiau įsigijus ir gavus jį į el. paštą, lietuvių kalba pranešama, kad bilietas yra *Aktyvus po patvirtinimo / Active after validation*. Lietuvių kalboje kalbiškai įvedamas skirtumas vienkartiniam bilietui, kuris žymimas skenuojant QR kodą, tačiau anglų kalboje jo nėra – išlieka tas pats *validated*. O nuskenavus QR kodą komposteryje, rodomas visiems bilietams nustatytas rodinys – *Pažymėtas / Validated* ir šiuo atveju *Single trip ticket*.

Panevėžyje terminas *maršrutas* verčiamas terminu *line* (Klaipėdoje veikiančioje to paties technologinio sprendimo programėlėje laikytasi įprastojo *route*). CoCA (Corpus of Contemporary American English) tekstyno duomenimis, antraštiniai terminai *bus line* ir *bus route* duoda apylygius rezultatus (137 pr. 139), o paieška BNC tekстыne duoda tik du antraštinio žodžio *bus line* rezultatus, palyginti su 32 *bus route* rezultatais. Pavartota Amerikos anglų kalbai būdinga leksika, kuri nebūtinai bus pažįstama europiečiams.

Apibendrinant, Panevėžio viešojo transporto sistema, paskutinė analizuojamuose didmiesčiuose, leidžia susidaryti vaizdą apie visuose penkiuose miestuose nustatytus vertimo dėsningumus. Panevėžyje, kaip ir kituose miestuose, bilietų žymėjimui versti vartojamas veiksmažodis *validate*, po kurio bilietai gali būti tiek *valid*, tiek *active* ir *activated*. Panevėžyje, panašu, lietuvių kalba *pažymėjimas* dar neužleidžia vietos *aktyvavimui*, tačiau vieno veiksmažodžio vartojimas neperteikia aktyvavimo ir žymėjimo skirties, kuri buvo įvesta Šiauliuose. Kai kurios formos yra įsitvirtinusios ir yra verčiamos vienodai, pvz., *papildyti* vertimas fraziniu veiksmažodžiu *top up* arba *galioja iki* vertimas struktūriniu vienetu *valid until*.

4.5.2. Skyrybos ženklai

Anglų kalba taškas trumpinti žodžiui „elektronin-“ pavartotas tik kartą, su ta pačia e. pinigine (*e.wallet*) ir tik interneto svetainėje. Programėlėje nuosekliai vartojamas brūkšnelis: *e-ticket*, *E-wallet*. Tiriamajame tekстыne tarp Panevėžio miesto pavyzdžių netaisyklinga brūkšnelio vartosena lietuvių kalboje: fizinės kortelės pavadinime yra „E-BILIETO“, o programėlėje visi bilietai yra e-bilietai. Čia, priešingai, yra pasireiškusi anglų kalbos interferencija.

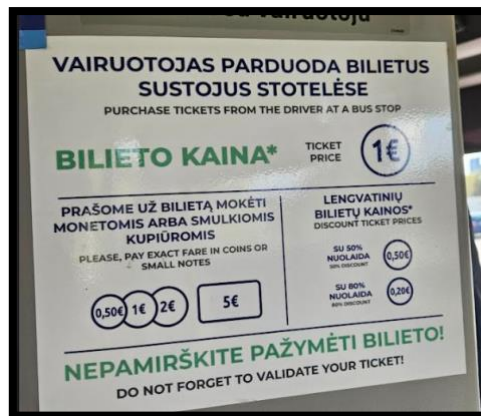
4.6. Konatyvinė funkcija ir jos kalbinė raiška

Rišliais sakiniiais pagal keleivių vežimo taisykles pateikti nurodymai pateikiami lietuvių ir anglų kalbomis Vilniuje ir Kaune, todėl raiškos pokyčiai aptariami bendrame skyriuje. Konatyvinė funkcija vertinama kaip ilokucinis aktas, turintis ilokucinę galią. Ilokucinė galia – tai adresatui skirtas semantinis ir sintaksinis skatinimas, įpareigojimas ar liepimas veikti arba susilaikyti nuo veiksmo, o toji galia originale ir vertime gali nesutapti.

Plakatas ant Vilniaus transporto vairuotojų kabinų turi dvi versijas (11 ir 12 pav.). Abiejų antraštė lietuvių kalba teigia, kad vairuotojas stotelėse parduoda bilietus. Vertime vartojamas imperatyvas: *Purchase tickets from a driver at a bus stop*. Vertime sukuriamas įsakmesnis adresanto ir adresato santykis. Skiriasi ir prašymas mokėti smulkiais pinigais. Nors raiška suvienodėjusi (išreiškiamas prašymas), antrajame plakate po „please“ užrašomas kablelis, kurio pauzė sustiprina prašymo ilokucinę galią, ištara skamba kaip maldavimas. Apatinis tekstas, nors išlaikytas imperatyvu, atliktas nesivadovaujant lygiagrečiųjų tekstų samprata. Neigiamas imperatyvas *Nepamirškite* išverstas neigiamu pažodiniu imperatyvu *Do not forget*, nors paieška britiškuose, australiškuose miesto viešojo transporto organizatorių tinklalapiuose parodo, kad tapačios situacijos ilokucinių ištarų raiškai būdinga antoniminė formuluotė su veiksmažodžiu *remember*: *At the end of your journey, remember to Touch-Off at a Luas Validator. (TFI Leap); Remember to touch your Visitor Oyster card in at the yellow card reader at the start of your journey (TFL)*. Vertinant šį plakatą atskirai, matyti, kad vertime pasireiškia stipresnė ilokucinė galia, skatinanti pirkti bilietus.

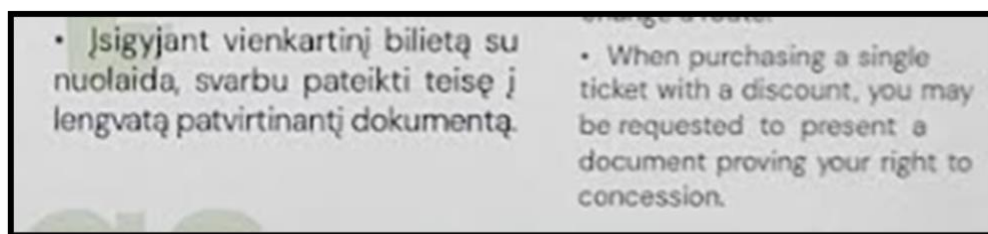

11 pav. Naujesnis plakato variantas.

12 pav. Senesnis plakato variantas.

Kaune irgi esama plakatų, turinčių du skirtingus identiško originalo teksto vertimus. Vienu atveju stipriai skiriasi ištaros perlokucinė galia (žr. 13 ir 14 pav.)

13 pav. 1-as vertimo variantas.

• Įsigyjant vienkartinį bilietą su nuolaida, svarbu pateikti teisę į lengvatą patvirtinantį dokumentą.

• When purchasing a discounted one-time ticket, you are obliged to present a document confirming the discount.

14 pav. 2-as vertimo variantas.

Be atliktų terminologijos pokyčių skiriasi ir reikiamybės pateikti bilietą raiška. Vertime pateiktas variantas *you may be requested (galite būti paprašyti)* ir, kita vertus, *you are obliged (turite prievolę / privalote)*. Abu vertimai nukrypsta nuo originalo į dvi skirtingas puses. Pirmuoju atveju skaitytojas suvokia, kad važiuodamas be teisę į lengvatą patvirtinančio dokumento gali ir išvengti nuobaudos, o antruoju atveju anglų kalbos leksikos pasirinkimas suponuoja teisinę ir moralinę prievolę pateikti reikiamą dokumentą. Vertimas turi galią lemti, ar skaitytojas bus labiau ar mažiau linkęs pažeisti taisykles.

Kitais atvejais, kai tekstų Kaune raiška gramatiniu ir leksiniu lygmeniu neperkeliamą pažodžiui, patvirtinamos Kaminskienės ir Mankauskienės (2013) tyrimo išvados dėl abiejų kalbų nurodymų raiškos. Dažnas atvejis, kai lietuvių kalboje vartojamas beasmenis sakinytis arba aprašomasis esamojo laiko trečio asmens teiginys, o vertimo sakinytis tampa imperatyvinis, pasitelkiant *please*:

LT	EN
1) Kortelę reikia glausti prie apatinės komposterio dalies.	<i>When boarding a bus please always place your card to the lower side of the validator.</i>

O šiuo atveju vertime įvedamas lygiagrečiuosiuose tekstuose anglų kalbą dažnai vartojamas *Please note*, kuris lietuvių kalbos raiškoje nevartojamas:

LT	EN
2) Popierinis bilietas nesuteikia teisės nemokamai persėsti.	<i>Please note that a paper tickets does not allow to change a route.</i>

Taisyklėms nusakyti dar vartojamos bendraties *galėti* formos: *galite, galima*. Nurodymų su šiais žodžiais vertime nuosekliai paliekamas žodyninis vertimas *can*:

LT	EN
3) Transporto priemonėse kortele galite įsigyti tik VIENĄ BILIETĄ	<i>Only ONE TICKET per ride can be validated with one card</i>

4) <i>Per 30 minučių po elektroninio bilieto pažymėjimo galite nemokamai persėsti į kitą maršrutą. PERSĖDUS IR PAŽYMĖJUS BILIETĄ, pinigai nenuskaičiuojami – persėdimas nemokamas.</i>	<i>Within 30 minutes from e.ticket validation you can change the route free of charge. When boarding other bus AGAIN PLACE THE CARD TO THE VALIDATOR. A free of charge fare will be validated.</i>
--	--

Antruoju atveju taip pat prisideda imperatyvas, nors įmanoma išlaikyti ir padalyvio struktūrą (*When boarding and validating*). Taip pat esamasis laikas virsta būsimuoju.

Lietuvių kalboje imperatyvas daugiausia vartojamas nurodymų sekose, instrukcijose. Dažniausiai, jeigu imperatyvas vartojamas lietuvių kalboje, jis perkeliamas ir į anglų kalbą, pvz., *Nuskenuokite ir Scan, Prilieskite ir Tap, Persėskite ir Transfer*. Anglų kalbos raiškai imperatyvai būdingi, todėl jų pridėjimas, kur originale nėra, ir išlaikymas, kur originale yra, dėsningas. Vilniuje aptiktos dvi išimtys:

LT	EN
5) <i>Persėskite kiek norite kartu, kol galioja įsigyto / pasirinkto bilieto trukmė.</i>	<i>As long as the ticket is valid, you may interchange between public transport modes as many times as you want. (Plakatas VU)</i>
	<i>Transfer as many times as you want while it is valid to select e.ticket duration. (Stotis)</i>
6) <i>Paruoškite bilietą kontrolei</i>	<i>Be prepared for ticket inspection</i>

Pirmasis pirmo pavyzdžio vertimo variantas puikiai suprantamas. Atlikus atgalinį vertimą, atrodytų, kad originalui tokia raiška būtų natūralesnė, nes sakiniu iš esmės norima pasakyti, kad važiuojant galiojančiu bilietu galima persėsti, tai nebėra nuoseklios sekos tęsinys (pvz., įsigykite → papildykite ir t.t.), o vienas iš e. bilieto sistemos teikiamų privalumų. Antrame variante išlaikomas imperatyvas, tačiau pats vertimo sakinytis tampa gerokai iškraipytas. Antrame pavyzdyje imperatyvas virsta dalyviu ir toks sprendimas susilpnina ištaros ilokucinę galią. Skaitytojui, iš anksto nesuprantančiam keleivių kontrolės organizavimo, tai nėra turiningas sakinytis, net nuskamba kaip lengvas grasinimas. Originale pasakoma, ką reikia paruošti, o vertime – tiesiog būti pasiruošus. Kaip aptarta anksčiau, paties termino *passenger control* vertime atliekami pakeitimai dėl didesnio aiškumo –

pranešama, kad tikrinami bilietai, o ne keleiviai. Tačiau kitose vietose vėlgi informacija pateikiama ne taip aiškiai.

Esama ir kelių tekstų, susijusių su elgesiu transporto priemonėje. Pvz., prašymai būti tyliems. Vilniaus autobusuose ir troleibusuose ant vairuotojo kabinos priklijuotas lipdukas *TYLOS ZONA / QUIET ZONE*, kurį sustiprina tylinčio jaustuko paveikslėlis. Vertime įvyko moduliacija – daiktavardis tapo būdvardžiu, tačiau nepamanyta, kad tekstą galima pateikti kaip mandagų prašymą, pvz., *Please be quiet*. Prašymo forma su prašymo žymikliu neišlaikoma ir tada, kada ji egzistuoja ir originale: virš vairuotojo kabinos priklijuota lipdukų pora *Prašom nekalbėti su vairuotoju / Do not talk with the driver*. Sutrumpintos galūnės suteikiamas griežtas tonas išlaikomas ir neperkeliant *prašom-please*, todėl ilokucinė galia nekinta.

Kaune, Šiauliuose įlaipinimas vykdomas tik pro priekines duris ir tai pranešama ant durų užklijuotais dvikalbiais lipdukais, tačiau miestuose skiriasi jų raiška. Šiems nurodymams / draudimams bendra bendraties vartojimas ir vertime atsirandanti „įėjimo“ semantika, nes pateikimas į autobusą pateikiamas daiktavardžiu *entry ir vediniais*.

	LT	EN
Kaunas	7) <i>TIK ĮLIPTI / IŠLIPTI DRAUDŽIAMA</i>	<i>ENTRY ONLY / NO ENTRY</i>
Šiauliai	8) <i>ĮLIPTI / TIK IŠLIPTI</i>	<i>ENTRANCE / NO ENTRANCE</i>

Vertime taip pat įvyko moduliacija, bendratys tapo daiktavardžiais. Abu daiktavardžiai yra tiesioginiai žodžio *įėjimas* vertimai, nors vienur pabrėžiamas įėjimo veiksmas, o kitur – įėjimo vieta. Nors Kaune informaciniuose plakatuose vartojamas transporto sričiai būdingas veiksmažodis *to board*, pateikti vertimai gramatiškai gali būti išgauti pasitelkus lygiagrečiuosius tekstus. Kaminskienės ir Mankauskienės (2013) lygiagrečiųjų tekstų tyrime teigiama, jog tarp anglų kalbai būdingos konatyvinės funkcijos raiškos yra ir forma prasidedanti neiginiu *no*, todėl tiek vertimo, tiek originalo kalboje vartojama natūrali raiška.

Palyginus Kauno ir Vilniaus nurodymų, prašymų, taisyklių pateikimo raišką, galima teigti, kad Kaune tekstai retai verčiami tokie, kokie jie pateikti, tikėtina, kad ieškoma lygiagrečiųjų tekstų pasiekama vertimo kalbai būdingesnė raiška, vertime atsiranda *please note* ir kitos imperatyvo formos. Vilniuje dažnas pažodinis vertimas: jeigu vertime į anglų kalbą prašymo ilokucinis aktas išreiškiamas su

please, taip yra todėl, nes *prašom(e)* vartojamas ir sakinyje lietuvių kalba. Toks pats santykis pasireiškia ir su imperatyvu.

4.7. Lygiagretieji tekstai anglakalbėse valstybėse

Lygiagrečiųjų tekstų paieškai dėl geografinio artumo pasirinkta Jungtinė Karalystė ir jos sostinė Londonas. Organizatoriaus „Transport for London“ svetainėje tfl.gov.uk išsamiai aprašoma atsiskaitymo tvarka. Toliau lentelėje pateikiamas Londono viešojo transporto sistemai būdingas reiškinys anglų kalba, kaip jis rastas pateikiamas anglakalbių parengtuose tekstuose, o greta – jo atitikmuo (-enys), kaip dažniausiai vartojamas (-i) lietuvių kalboje.

1-a lentelė. Anglakalbėje aplinkoje vartojama leksika ir jos atitikmenys lietuvių kalbos diskurse.

Fare	Bilieto kaina
Journey	Kelionė
Touch in	Priglausti kortelę
Pay as you go; Hopper fare	Trumpalaikiai bilietai
Travelcard	Kortelė
Top up	Papildyti
Pass	Terminuotas / ilgalaikis bilietas
Cap	Kaupiamasis bilietas
Discount	Lengvata / nuolaida
Credit / balance	E. pinigine / lėšos
Single ticket	Vienkartinis bilietas
Card reader	Komposteris

Kai kurios poros, pvz., *Journey* ir *Kelionė*, *Discount* ir *Lengvata / nuolaida* ankstesniuose skyriuose aprašytuose tekstuose dažnai sutampa. Tai galima paaiškinti tuo, kad tai nėra išskirtinai dalykinei viešojo transporto sričiai būdingi žodžiai. Štai *Fare*, *Travelcard*, *Pass* tam tikrais atvejais buvo pavartoti lietuvių kalbos tekstų vertime į anglų kalbą, tačiau dauguma atvejų išversta pažodžiui. *Cap*, *touch in*, *pay as you go* nepavartoti, o vartojami vėlgi pažodiniai vertimai. Du paskutiniai žodžių junginiai yra semantiškai skaidrūs, todėl jie teoriškai galėtų būti suprasti visų bent kokias anglų kalbos žinias turinčių skaitytojų. *Cap* ir *Hopper fare* reikšmės jau sunkiau atpažįstamos ir mažiau tikėtina, kad esančios anglų kalbos kaip užsienio kalbą vartojančio asmens aktyviojoje leksikoje. Čia galima kelti klausimą, ar neteiktina pirmenybė *skopos* teorijai, kai sudėtingesnės, nors ir natūralios ir vertimo kalboje

vartojamos raiškos, reikia vengti ir derintis prie vertimo kalbos kaip užsienio kalbos vartotojų kalbinių įgūdžių. Išimtis visuose penkiuose miestuose būtų pasakymas *top up*, nuosekliai vartojamas kalbant apie kortelės bilietų arba lėšų papildymą. Nors daug paprastesnė raiška būtų, pvz., *add*. Visgi, tiek remiantis lygiagrečiaisiais tekstais, tiek iš esmės pažodžiui išversti terminai ar veiksmai (pastaruoju atveju sunku nustatyti, ar taip veikiama tikslingai pagal *skopos* teorijos principus) atlieka referentinę funkciją, tačiau skaitytojas nebūtinai iškart suvokia, kas nurodoma.

Išsireiškimui *touch in* struktūriškai artimas ir Kauno skyriuje aptartas *tag on*. Jis daugiausia vartojamas Australijos ir Naujosios Zelandijos didžiųjų miestų viešojo transporto organizatorių svetainėse, todėl tikėtina, kad kaip šaltinis be Kauno skyriuje nurodyto šaltinio lygiagretiesiems tekstams galėjo būti pasirinktas ir šis tolimas regionas. Kita vertus, toks vertimas gali būti ir kalkiavimo rezultatas.

Šaltinių gali būti ir moksliniai straipsniai. Keleivių vežimo efektyvumo tyrimų (Tang, Ge and Lam 2019; El-Geneidy and Surprenant-Legault 2010) objektas yra maršrutai, kurių autobusai stoja ne visose stotelėse. Darant prielaidą, kad keleivinio transporto mokslininkų bendruomenė yra sutarusi dėl dalykinės srities terminų, tai gali būti patikimas šaltinis. El-Geneidy and Surprenant-Legault (2010) tyrime analizuojamas Monrealio miesto viešojo transporto organizatoriaus sprendimas diegti *limited-stop (express) bus services*. Lygiagrečiai vartojamas ir *stop-skipping* (Gkiotsalitis 2020), tačiau pripažįstama, kad tai du terminai tapačiam reiškiniui: *Stop-skipping (also known as expressing) is a typical control strategy in public transit operations [...]* (Gkiotsalitis 2020). Todėl Vilniaus greitųjų autobusų aprašymų vertimui lygiagretieji tekstai egzistuoja, tačiau ne visi patenka į vertimą. *Express bus* ilgainiui pradėtas vartoti nuosekliai, *skipped stops* pavartotas tik vienoje vietoje, o glaudesni būdvardžiai kaip *limited-stop* nevartojami, daugiau remiamasi pažodiniu vertimu gautais išsamesniais aprašymais.

5. Diskusija

Paprastos sąvokos kaip transporto rūšys, sąvokos *stotelė*, *autobusas* ar *mokėti* miestuose verčiamos taip pat ir gana nuosekliai, visgi, tai dar mokykloje išmokstami žodžiai. Skirtumai atsiranda, kai kalbama apie kitus viešojo transporto reiškinius, su kurių kalbine raiška susipažįstama arba aktyviai domintis ištekliais internete, arba fiziškai atsidūrus svetimoje šalyje. Žinoma, vertimo sudėtingumą lemia ir pasirinkta lietuvių kalbos raiška, nes, kaip buvo matyti, neretai itin laikomasi originalo teksto. Pavyzdžiui, e. bilietai lietuvių kalboje gali būti tiesiog aktyvuojami, o ne (pa)žymimi, tai lengvai pasiduoda kalkiavimui į *activate*. Naujai Vilniaus e. bilieto sistemai pristatyti vartojamas jau šis veiksmazodis. Taip pat naujas kortelės pavadinimas JUDU nebekelia tokių pat vertimo problemų, kokias kėlė „Vilniečio“ kortelė. Klaipėdoje ir Panevėžyje, kur kortelė nėra atskiras prekės ženklas, puikiai

išsiverčiama bendrinio daiktavardžiu *travelcard*, kuris nėra pririštas prie kortelės pavidalo ar pavadinimo pokyčių.

Skiriasi ir apimtys, kuriomis išsireiškimai bei terminai pasisavinti iš lygiagrečiųjų tekstų anglakalbėse valstybėse. Pavyzdžiu galima pateikti Kauną, kuriame vartojami Londono miesto transporto tinklalapyje pateikti terminai *fare*, *pass*, įlipimui pavartojamas *boarding*, raiškoje dažnas imperatyvas su *please* net tada, kai jų nėra originale lietuvių kalba Tačiau tai nevykdoma nuosekliai, pvz., Kauno ir kitų miestų kaupiamasis bilietas neverčiamas *cap*, kiekvienos kelionės metu įsigijami trumpalaikiai bilietai nėra verčiami *pay as you go*. Jiems versti vartojama daugiau pažodinė, iš pažiūros semantiškai suprantamesnė raiška. Manytina, kad šie išsireiškimai parinkti selektyviai. Paprastai išlaikomas lietuvių kalboje egzistuojantis antoniminis santykis: trumpalaikiai – *short-term*, ilgalaikiai – *long-term*. Kauno programėlėje „Žiogas“ eilutė *mėnesinio bilieto kaupimas išversta savings to reach month ticket*. Nors pateikti išleistą sumą kaip santaupas neatrodo logiška, tačiau toks pateikimas pasirodo aiškesnis negu galimas *monthly cap*. Tokia vertimo tendencija stebima ir sekant *fare* alternatyvą *ticket price*.

Verčiant turistams, adresato klausimas tampa aptakesnis, konkrečiu atveju tik mažuma adresatų bus gimtakalbiai britai. Tokioms vertimo užduotims naudinga Vermeerio *skopos* teorija, atsižvelgianti į anglų kalbos kaip užsienio kalbos vartotojų kalbines galimybes ir pagal tai priimanti vertimo sprendimus. Žinoma, tokiu atveju sunku nustatyti, ar tokie vertimo sprendimai priimti sąmoningai, nes tyrimo medžiagoje bendrai matyti, kad iš lygiagrečiųjų tekstų perkelta raiška vartojama pramaišiu su pažodine raiška (pvz., Vilniuje tame pačiame plakate rastume tiek *fare*, tiek *ticket price*). Tam tikra lygiagrečiuose tekstuose vartojama terminija galėtų būti ir ne iki galo tiksli, jeigu pavartota Lietuvos miestų kontekste: pavyzdžiui, vietos, kur priglaudžiamos kortelės, dažniau vadinamos *card readers*. Vilniuje, Panevėžyje komposteriai nuskaito ne tik korteles, bet ir popierinius bilietus, todėl vertime semantiškai pabrėžiama platesnė aparato funkcija: bilietų „vertimas galiojančiais“ (*ticket validator*). Kaune situacija kitokia: komposteris skirtas tik kortelėms, atitinkamai, KVT tinklalapyje ir yra vartojamas terminas *card reader*, kuris būtent šiam įrenginiui puikiai tinka. Taigi užsienyje vartojamus terminus ir išraiškas reikia rinktis atsakingai, būti užtikrintam, kad nuoroda atitinka faktinę padėtį.

Bandymai paveikti adresatą – ilokucinė galia – vertime įgauna svarbų vaidmenį. Pateiktuose pavyzdžiuose matyti, kaip įmanoma kita kalba įsakmiau duoti nurodymus. Imperatyvinė raiška bei prašymo žymekliai būdingi anglų kalbai, todėl anglų kalbos gimtakalbiai yra pripratę prie imperatyvu išreikštos ilokucinės galios. Vis dėlto verta vėl prisiminti šių tekstų adresatą svetimoje šalyje kaip Lietuvą. Jų adresatas dažniausiai yra kilęs iš ne angliškai kalbančios aplinkos, kurioje prašymai ir

nurodymai gali būti reiškiami įvairiai. Įmanoma, kad atvykėliams anglų kalbai būdinga raiška nuskambės įsakmiau, negu įprasta jų gimtosiose kalbose, todėl šiuo atveju itin pravartu išmanyti anglų kalbos prašymų, direktyvų raišką, jos ieškoti lygiagrečiuose tekstuose ir vartoti.

6. Išvados

Tyrimo tikslas – įvertinti referentinės ir konatyvinės kalbos funkcijų raišką – pasiektas analizuojant viešojo transporto paslaugų informacinių tekstų vertimo į anglų kalbą specifiką penkiuose didžiausiuose Lietuvos miestuose.

Viešojo transporto sričiai būdingų terminų, struktūrinių vienetų ir informuojančių tekstų vertimas vertintas gimtosios kalbos interferencijos atžvilgiu. Remtasi R. Jakobsono išskirtomis kalbos funkcijomis. Tyrime išskirtos referentinė ir konatyvinė kalbos funkcijos. Pavyzdžiui, jeigu interferencija nežymi, vertime taikomi anglakalbėse valstybėse vartojami terminai, vertimo kalbai būdinga konatyvinės funkcijos raiška.

Referentinė funkcija dažniausiu atveju referentą išlaiko tą patį, tačiau skiriasi šios funkcijos raiška. Dėl tos priežasties, kad dažnu atveju verčiamas visas tekstas, o ne sąvokos, atsiranda skirtingi vertimo variantai: vienu atveju sudėtiniuose terminuose visi nariai išverčiami pažodžiui, kitu atveju – pusė ir pan. Viešojo transporto paslaugų organizatorių anglakalbėse valstybėse vartojama informacinių tekstų raiška nuosekliausiai išlaikoma Kaune, tačiau ne visose informacijos teikimo terpėse. Kitur dažnas kalkiavimas, nuo originalo kalbos nenutolstanti raiška. Tokiu atveju lygiagrečiais tekstais nesivadovauta, vertimas atliktas tik su lietuviška tekstone medžiaga. Tačiau tokią prieigą pateisina *skopos* teorija, nes tiriant turistams skirtus viešojo transporto informacinius tekstus negalima nekalbėti apie šių tekstų adresatus ir jų kalbinį išsilavinimą. Iš lygiagrečiųjų tekstų ištraukti, per daug metų anglakalbėse kultūrose susiformavę terminai ir struktūriniai vienetai gali būti nesuprantami anglų kalbą kaip užsienio kalbą vartojantiems turistams.

Ar vertimas atliekamas sąmoningai, turint minty plataus adresatų rato kalbinį išsilavinimą, nustatyti tik iš teksto nelengva. Šiuo atveju dėkingesni vertimai, atlikti remiantis lygiagrečiaisiais tekstais, nes juose vartojama nusistovėjusi dalykinės srities leksika, kurios šaltinius galima surasti internete. Bet tyrimas ir skirtingai verčiami tekstai skirtinguose miestuose atskleidžia, kad abi šios prieigos yra taikytinos kalbos funkcijų perteikimui, o siekiant išsiaiškinti, kuri iš jų veiksmingesnė, reikalingas recepcijos tyrimas.

Žinoma, analizuojama medžiaga yra kintanti. Sena informacija ateityje bus atnaujinta, ir šių vertimo prieigų santykis gali keistis. Keičiasi ir pati susisiekiama sistema, pvz., ketinama atsisakyti vairuotojo parduodamų bilietų, e. bilietai iš vartojimo stumia pažymėjimą ir užleidžia vietą aktyvavimui, o tokie žodžiai kelia ir ateityje kels mažiau vertimo problemų. Šiuo tyrimu pavyko užfiksuoti pereinamąjį laikotarpį, pavyko išanalizuoti ir ankstesnio dešimtmečio komunikacijos vertimą, ir pačių naujausių

reformų aprašymus. Medžiaga iš vietų, kuriose informacija atnaujinama dažniau ir didesne apimtimi, atskleidžia, kad vertimai vis dažniau linksta į nepažodinę, iš lygiagrečiųjų tekstų pasisavinamą raišką.

SANTRAUKA

Viešojo transporto informacinių tekstų tyrimo objektas yra šių tekstų vertimas į anglų kalbą. Tyrime siekiama nustatyti, kaip vertime perteikiamos R. Jakobsono išskirtos kalbos funkcijos. Šiam tikslui pasiekti iškelti tokie uždaviniai: aprašyti negimtakalbiams anglų kalbos vartotojams skirtų tekstų vertimo tyrimus bei specifika; įvertinti, kaip tame pačiame mieste skirtinguose šaltiniuose perteikiamos referentinė ir konatyvinė kalbos funkcijos ir palyginti jų perteikimą vertimuose keliuose Lietuvos miestuose ir, pasitelkus lygiagrečiuosius tekstus, anglakalbių valstybių miestuose.

Teorinėje dalyje parodoma, kad turistams skirtus vertimus dažnai verčia vertėjai, kurie nėra vertimo kalbos gimtakalbiai, todėl išverstame tekste dažna originalo kalbos interferencija. Siekiant to išvengti, siūloma naudotis konkrečios dalykinės srities tekstynais ir lygiagrečiaisiais tekstais. Tačiau atsižvelgus į viešojo transporto tekstų turimų adresatų problematiką, kitos teorinės vertimo prieigos gali būti priimtinesnės.

Empirinėje dalyje analizuojama ir lyginama, kaip skiriasi tuos pačius viešojo transporto srities reiškinius nurodanti leksika, kada vertime nurodoma nebe į tą patį referentą, ar kada vertime skirtingi žodžiai pavartojami kaip sinonimai. Pateikiami problematiškiausi vertimo atvejai. Taip pat parodoma, kokie konatyvinės funkcijos pokyčiai įvyksta vertime ir kaip kai kuriais atvejais sustiprinama arba prislopinama ištaros ilokucinė galia.

Darbo pabaigoje pristatoma, kad kai kuriuose miestuose, perteikiant referentinę ir konatyvinę kalbos funkcijas, akivaizdžiai daugiau remtasi anglakalbių valstybių lygiagrečiaisiais tekstais, o kituose – tekstas verstas telkiant dėmesį ne į struktūrinius atitikmenis, o į jo semantinį turinį. Kadangi šios prieigos persimaišo, tie patys viešojo transporto srities referentai tame pačiame mieste dažnu atveju turi daugiau negu vieną vertimo variantą, vietomis tuo pačiu leksiniu vienetu verčiami skirtingus reiškinius reiškiantys dalykai.

SUMMARY

The object of the study of public transport information texts is the English translation of these texts. The study aims to identify how the functions of language are transferred in translation. To achieve this aim, the objectives are to discuss previous studies on English translation for non-native speakers and its peculiarities; assess how different sources within the same city transfer referential and conative functions of public transport information texts; compare the translation variants of several Lithuanian cities as well as with parallel texts in countries where English is the official language.

The literature review shows that translation addressed to tourists is mostly done by non-native speakers; therefore, source language interference is a common feature of translated texts. To avoid such interference, it is suggested to make use of relevant LSP corpora and parallel texts. However, considering the issue of the addressee that arises when discussing public transport texts, other theoretical approaches to translation might be more appropriate.

The empirical part analyses and compares the difference in lexis used to refer to concepts in public transport, indicating when the translation fails to refer to the same referent, or when different lexical items are used as synonyms. The concepts presenting most problems to translators are identified. The transformations of conative function are also showcased, demonstrating how in certain cases the illocutionary force is reinforced or diminished.

The conclusion states that in some cities, to transfer referential and conative functions of language, parallel texts from English-speaking countries were, to a larger extent, used to make translation decisions. In others, the preservation of semantic units of the source prevailed. Since these two approaches are as a rule used alongside each other, it is common for a referent to receive different translations, where the same lexical unit is used to refer to different concepts.

Literatūros sąrašas

Butkevičius, Jonas. 2002. *Keleivių vežimai*. Vilnius: Technika.

Chesterman, Andrew. 1997. *Memes of Translation*. Amsterdam: John Benjamins.

Collins Dictionary. n. d. Žiūrėta 2024 m. kovo 9 d.

<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/re-route>

Cronin, Michael, and Sherry Simon. 2014. Introduction: The City as Translation Zone. *Translation Studies* 7 (2), 119–132. <https://doi.org/10.1080/14781700.2014.897641>

Černiuvienė, Liucija. 2013. *Vertimo minties raida Europoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2013_Mokomoji_knyga_Europos_vertimo_minties_raidai.pdf

Černiuvienė, Liucija. 2017. J.-P. Vinay ir J. Darbelnet stylistique comparée du français et de l'anglais (1958 m.): dabarties perspektyvos. *Vertimo studijos* 7, 45–58.

<https://doi.org/10.15388/vertstud.2014.7.10530>

Diadori, Pierangela. 2013. Multilingual Messages in Public Transport: a Case for Translation Studies. Žiūrėta 2023 m. balandžio 30 d.

<http://www.siena-art.com/diadori/Testi/08hNORD.pdf>

El-Geneidy, Ahmed, and Julien Surprenant-Legault. 2010. Limited-stop bus service: an evaluation of an implementation strategy. *Public Transport*, 2 (4): 291–306.

<https://doi.org/10.1007/s12469-010-0030-9>.

English Style Guide: A handbook for authors and translators in the European Commission. 2023. (8-as leid). European Union. https://commission.europa.eu/system/files/2023-11/styleguide_english_dgt_en.pdf

Fleishman, Daniel. 2003. Federal Transit Administration, National Research Council (U.S.). Transportation Research Board, Fare policies, structures and technologies: update

Gotti, Maurizio. 2003. *Specialized Discourse: Linguistic Features and Changing Conventions*. Bern: Peter Lang.

Gudavičienė, Eglė. 2006. Direktyvai kaip ilokucinių aktų rūšis. *Lituanistica*. T. 67. 60–68

- Jakobson, Roman. 2004. *Lingvistika ir poetika. Baltos lankos* 18/19: 5–49.
- Hilbig, Inga. 2010. *Lietuvių ir anglų lingvistinis mandagumas: prašymai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Joseph, Brian D. 2020. Language contact in the Balkans. Hickey R. (ed.). *The Handbook of Language Contact* (2nd ed.). Hoboken: Wiley-Blackwell, p. 537-550.
- Lietuvos standartizacijos departamentas (Standartų terminų bazė).
<https://lsd.lrv.lt/lt/standartu-terminu-baze/>
- Kaminskienė, Ligija ir Mankauskienė, Dalia. 2013. *Parallel Texts as Culture-embedded Units of Thought. Anglistics in Lithuania*. Cambridge Scholars Publishing. 12–27.
- Kaminskienė, Ligija ir Maskaliūnienė, Nijolė. 2013. *Vertimas ir tekstas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Macienė, Jurgita. 2018. Studentų dalykinių elektroninių laiškų funkcijos. *Mokslo taikomieji tyrimai lietuvos kolegijose*, 2018 Nr. 14, p. 20–27
- Merriam-Webster. n. d. Žiūrėta 2024 m. vasario 2 d. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/swipe>
- Merriam-Webster. n. d. Žiūrėta 2024 m. kovo 9 d.. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/reroute>
- Gkiotsalitis, Konstantinos. 2020. Stop-skipping in rolling horizons. *Transportmetrica. A, Transport Science*, 17(4), 492–520. <https://doi.org/10.1080/23249935.2020.1798554>
- Neubert, Albrecht. Gregory M. Shreve. 1992. *Translation as Text*. Kent/London: Kent State University Press.
- Nord, Christiane. 2018. *Translating as a Purposeful Activity*. 2nd edition. Routledge EBooks. <https://doi.org/10.4324/9781351189354>.
- Skubitska, Olga. 2015. The language of tourism: Translating terms in tourist texts. *Translation Journal*, 18(4). Žiūrėta 2023 m. balandžio 28 d.
<https://translationjournal.net/October-2015/the-language-of-tourism-translating-terms-in-tourist-texts.html>
- Sumberg, Carolyn. 2004. *Brand Leadership at Stake: Selling France to British Tourists*. Adab & Valdés, 329–353.

Pierini, Patrizia. 2007. Quality in Web Translation: An Investigation into UK and Italian Tourism Web Sites. *The Journal of Specialised Translation* 8 (July), 99.

Reiss, Katharina. 1981. Type, Kind and Individuality of Text: Decision Making in Translation. *Poetics Today* 2 (4): 121. <https://doi.org/10.2307/1772491>

Tang, Chunyan, Ying-En Ge, and William H. K. Lam. 2019. Optimizing Limited-Stop Bus Services Along a Public Transit Corridor With a Differential Fare Structure. *Transport* 34 (4):476-89. <https://doi.org/10.3846/transport.2019.11235>.

Valdeón, Roberto A. 2009. Translating Informative and Persuasive Texts. *Perspectives* 17 (2): 77–81. <https://doi.org/10.1080/09076760903122611>.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija. n. d. Žiūrėta 2024 m. balandžio 7 d. <https://vlkk.lt/konsultacijos/829-elektroninis-pastas>